50 ЧЫЛГА ЧЕДИР 75 ХОНУК АРТКАН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ. КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттингеН

1967 ч. АВГУСТ 23 СРЕДА № 199 (6836).

Өртээ 2 көп.

Дээди шаңнал

Областың ажылчы чоннарының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиуму Магадан областы Ленин ордени-биле шаңнаан.

(СЭТА).

«ПЕТРОГРАДКА ОКТЯБРЬНЫҢ ЧЕЛСЕКТИГ ТУРА ХАЛЫЫШКЫНЫ, ОН ЧЕДИГИ ЧЫЛ»

Ындыг ат-биле «Наука» деп ном үндүрер чер ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Төөгү институдунуң Ленинград салбырының белеткээни, коллективтиг ажылдың ийи номнарының бирээзин парлап үндүргеН. Ол болза революцияның төвү Петроградка Октябрь тура халыышкынының белеткели болгаш ону чорутканының—дугайында ном-дур.

(СЭТА).

С Э К П Т Ө П К Ө М И Т Е Д И Н Д Е

Ниитилел эртемнерин улам ыңай хөгжүдер болгаш коммунистиг тургузуушкунга оларның ролюн бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында

Партияның XXIII съездизиниң салган сорулгаларын барымдаалаан, СЭКП Төп Комитеди «Ниитилел эртемнерин улам ыңай хөгжүдер болгаш коммунистиг тургузуушкунга оларның ролюн бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаал хүлээп алган.

ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкунуң амгы үе-чадазы, идепкейлиг хөй-нитинчи ажыл-чорудулгага ажылчы чоннарың эң калбак масселаларын улам хандыкпыдары, капитализмден социализмге шилчиишкиниң бистиң үевисте боттанып турары, улустарның күүлүг национал-хосталгалыг шимчээшкини, эртем-техниктиг революцияның болуп турары, чидиг идеологтуг демисел болгаш делегей хөгжүдезиниң өске-даа чорудулгалары марксизм-ленинизмниң туружундан үргүлүүнүң бүгү талаалыг анализин болгаш теоретиктиг түңнээшкинин негеп турар деп, доктаалда демдеглээн. Ол байдалдарда марксечи-ленинчи теорияның ужур-дузазы улам өзүп, ниитилел эртемниң ролю бедип турар.

Марксизм-ленинизм — социалистиг ниитилелдің хөгжүлдезин удуртуруңу үндезини, делегейни медереп билиги база революстуг өзу-биле чаартырының күүлүг чепсээ. Теория практикага орукту пээп, ниитилел амыдыралының бүгү адырларына партияның политиказын тодарадырын эртем өзүү-биле көөрүн хандырын турар.

Улуг интернационалды өөредиг болур марксизм-ленинизм делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң болгаш оон чаңгыс эвиниң идейлиг үндезини болуп турар. Түгле марксизм-ленинизмни удуртулга болдурбушаан, амгы үе-чадада делегей болуушкуннарының болгаш революстуг шимчээшкиниң чорудулгазының көдүрүп үндүрүп турар теоретиктиг болгаш практиктиг айтырыгларын шын шинтпирлеп болур. Социалистиг чурттарның политиктиг, экономиктиг болгаш культуралыг кады ажылдажылгазын быжыглаарының, социализмниң капитализмни ажар тиилелгезин хандыраарының эң ажыктыг оруктарын болгаш аргаларын тодарадырының эрге-ажыктарын барымдаалаан, теория талазы-биле чогаадыкчы ажылды күштелдирери эргежок чугула. Теорияны хөгжүдери буржуаз идеологияга удур, амгы антикоммунизмге, барыын болгаш «чөөн» ревизионизмге удур, делегейниң калбак ажылчы массаларының угаан-сарымды болгаш сеткилсагыжы дээш чедиишкиниг демиселге эргежок чугула.

Бистиң партиявыстың бүгү төөгүлүг дуржулгазы, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээнинің соонда чартык үүе чылдың дургузунда совет улустуң бүдүргеН маадырлыг үүлеви революстуг теорияның күүлүг күжүн бадыткан, СЭКП-ниң марксизм-ленинизмге чайгылыш чок шынчылын кезээде көргүзүп келген болгаш көргүзүп-даа турар, оон дайынныары-биле эптеш чок демиселди чорудуп турар дугайын хереглеп турар. «Мурнакчы демиселчиниң ролюн үүгле мурнакчы теорияны удуртулга болдурган партия күүседин шыдаар» деп В. И. Ленинниң чагыын партия өскерилге чокка удуртулга болдуруп турар.

Бодунуң теоретиктиг болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазында СЭКП шаандагы шагның революстуг дуржулгазын уламчылаар салгалын чаа айтырыгларны чогаадыкчы байдалдыг тургузуп база шинтпирлээри-биле дүүштүреринде ленинчи принципин чайгылыш чокка сагып, теорияны ажылдан кылыр дугайында, марксечи-ленинчи өөредигниң бүгү кол кезектерин — философияны, политиктиг экономияны болгаш эртемниг коммунизмни хөгжүдер дугайында доктаамал сагыш салып турар. Аажок улуг практиктиг дуржулганы түңнеп байыдарына үндезилээш, партия социалистиг революцияның, пролетариат диктатуразын болгаш социализмни тургузар дугайында марксечи өөредигни хөгжүткен болгаш байыткан; чурттуң социалистиг индустриализациязының, кодээ ажыл-агыйның коллективизациязының, культура революциязының, совет демократияның, социалистиг нацияларның болгаш хөй националды Совет күрүүнүң хөгжүлдезинің теоретиктиг айтырыгларын ажылдан кылган; социалистиг ниитилелдің хөгжүлдезинің дүрүм өзугаар болур кол үүлдерин болгаш шимчедикчи күштерин илередип, социализмниң коммунизмче чоорту өзүп киреринің кол сорулгаларын болгаш негелделерин тодаратган.

Марксечи-ленинчи өске-даа партиялар-биле кады СЭКП амгы үениң характерин, делегейниң революстуг чорудуушкунунуң шимчедикчи күштерин болгаш перспективаларын тодарадырына, делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң стратегиязын болгаш тактиказын, социалистиг күүнелерниң боттарының аразында харылзааларының эртемниг принциптерин ажылдан кылырына, амгы байдалдарда языгбүрү чурттарның болгаш улустарның социализмче шилчиринің оруктарын үндезилээринге бодунуң салыышкынын киргген.

Партия марксечи-ленинчи теорияны чогаадыкчы өзү-биле хөгжүдерин бодунуң эң чугула хүлээлгези, СЭКП-ниң Программазында салган коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының, ниитилел харылзааларын сайыраңгайжыдарының, совет улустуң угаан-бодал культуразын байыдарының, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинің сорулгаларын күүседириниң эргежок чугула негелдези кылдыр көрүп турар. Практика-биле холбаштырган теоретиктиг ажыл бүдүрүкчү күштерниң хөгжүлдезинің эң бедик темпилерин, социалистиг тургузугнуң артык күштерин, бойдус байлактарын, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин коммунизмни тургузарының эрге-ажыктарына эң долу болгаш чөп ажыглаарын хандырар ужурлуг.

Партияның өстүрүп дорулуктуганы философтарның, экономистерниң, төөгүчүлерниң, ниитилелдің өске-даа эртемнериниң төлээлекчилериниң бедик мергежилдиг эртем болгаш эртем-башкы кадрлары СЭКП-ниң теоретиктиг ажыл-чорудулгазынга, ажылчы чоннарның идей-политиктиг кижизидилгезинің деңнелин бедидерине, марксизм-ленинизмни пропагандаларына аажок улуг рольду ойнап турар. Эртемденнерниң, пропагандистерниң, партияның бүгү идеологтуг кадрларының идепкейлиг киржилгези-биле Маркстың-Энгельстиг-Ленинниң идейлиг номналын хандыр шиңгээдип алыр талазы-биле улуг ажыл кылдынган. К. Маркстың болган Ф. Энгельстиң Чогаалдарының ийиги үндүрүлгезинің, В. И. Ленинниң Чогаалдарының бүгүн чыылдазының парлаттының үнгени аажок улуг ужур-дузалыг болуп турар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзүнүң хөй томнуг эртем үндүрүлгезин эң-не баштай боттандырган. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының институттары болгаш эвилелдешкен республикаларының эртемнер академиялары, өске-даа эртем албан черлери болгаш дээди өөредилге черлериниң кафедралары философия талазы-биле, экономика болгаш эргедүрүм айтырыгларының, ада-чурт болгаш бүгү делегей төөгүзүнүң талазы-биле эдээн хөй ханы шинчилелдерин белеткээн болгаш парлаан үндүрген. Амгы үениң эң чугула айтырыгларын ажылдан кылырына эртемденнериң кичээнгейи күштелген, улус ажыл-агыйының сорулгаларын шинтпирлээринге оларның ролю бедээн. Партия ниитилел эртемнериниң чедиишкиннерин, социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунга оларның салыышкынын бедин-биле үнелеп турар.

Кижиге чүдүүр чоруктун, субъективизмниң болгаш волюнтаризмниң уржуктарын ажыл эртер талазы-биле партияның чоруткан хемчеглерин ниитилел эртемнерин хөгжүдеринге үре-түңнелдиг салдарны чедирген. СЭКП ТК-ның октябрь (1964 чыл) Пленуму болгаш СЭКП ТК-ның XXIII съездин амгы үе-чадада коммунистиг тургузуушкунга теорияның кайы хире аажок улуг ужур-дузалыг болуп турарын көргүзүп, ниитилелдің хөгжүлдезин удуртуп турарын, ниитилелдің эртем өзүү-биле удуртурунуң эргежок чугулазын демдеглээн.

Ниитилел эртемнерин хөгжүдеринге эң таарымчалыг байдалдар өөлүг чылдарның дургузунда тургустунган. Философия, экономика, төөгү болгаш өске-даа ниитилел эртемнериниң талазы-биле шинчилел ажылдың байдалын болгаш перспективаларын партия организацияларына болгаш эртемденнериниң коллективтеринге чугаалажын көргеН. Эртем шинчилелдериниң планнарына боттуг өскерилгелерни киргген. Дээди өөредилге черлеринге ниитилел эртемниериниң талазы-биле чаа программаларны ажылдан кылган, доктаамал өөредилге пособияларын белеткээрин чорудуп турар. Политиктиг чырыдышкынның системазын сайыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерни алган.

Коммунистиг тургузуушкунуң, амгы делегейде болуп турар идеологтуг демиселдің өскен сорулгалары теоретиктиг бодалды улам ыңай хөгжүдерин, социал хөгжүлдени эң хандыр анализтээрин, кадрларның марксечи-ленинчи билииниң деңнелин чаа байдал-биле бедидерин негеп турар деп, СЭКП ТК мооң-биле кады санап турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының гуманитарлыг институттарының, эвилелдешкен республикаларның эртемнер академияларының, өске-даа эртем албан черлериниң болгаш дээди өөредилге черлериниң ниитилел эртемнер кафедраларының эртем шинчилелдеринге ниитилел амыдыралының боттуг чорудуушкуннарының ханы болгаш боттуг анализин чамдыкта бербейн турар, ол чорук бистиң ниитилелиристиң хөгжүлдезинің төөгүлүг дуржулгазын болгаш перспективаларын шын үнелеп көөрүнге шаптыктап турар.

Амгы ниитилел хөгжүлдезиниң дүрүм өзугаар болур түүлдериниң дээштиг салдарының механизмин бүгү талазы-биле плередип турар фундаменталдыг теоретиктиг айтырыгларны шинчилээри хожудан турар. Социализмниң политиктиг экономиязының, ниитилел будуруулгезинің ажыктыын бедидерининг, амгы үе-чадада экономиктиг политиканы боттандырарының теоретиктиг айтырыгларын хандыр болгаш комплекселиг ажылдан кылын турары четпее. Коммунистиг тургузуушкунуң амгы байдалдарында бойдуе эртемниң чаа чедиишкиннерин философия талазы-биле түңнеп байыдарының шынарына болгаш ханы болурунга, социал психологияның, коллективтиг болгаш кижиниң, ниитилелдің база күрүнениң, социалистиг демократияны хөгжүдерининг айтырыгларын шинчилээринге кичээнгейин эвээш салып турар. Сөөлгү үеге чедир-ле социал шинчилелдерни четчир хемчээлге калбартпайн келген, а оларның эртем-методиктиг үндезини иледе эмпириктиг болуп артын турар. Теория болгаш практика талазы-биле улуг ужур-дузалыг чаа түңнелдер, түңнеп байыдыышкынар болгаш сүмелер хөй ажылдарда чок болуп турар.

СЭКП-ниң төөгүзүнүң талазы-биле ажылдарда партияның удуртукчу ролюнуң бүгүнү хаара туткан характерин четпее илередип турар. Октябрь революциязының соонда 50 чылдар дургузунда социализмни болгаш коммунизмни тургузарының теориязынга СЭКП-ниң салыышкынын, марксизм-ленинизмни интернационалчы хөгжүдеринге оон ролюн көргүскү дег база меньшевиктер, троцкистер, барын оппортунистер, национал-чайгылыкчылар болгаш партияга өжөөнниг өске-даа бөлүктер болгаш агыышкынар-биле СЭКП-ниң демиселин хандыр плеретки дег түңнеп байыткан фундаменталдыг ажылдарны чогаадын тургузар талазы-биле ажылды четпее чорудуп турар.

Делегей хөгжүлдезин, капитализмниң амгы социал-экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг тенденцияларын тодаргай анализтеп турар, монополистиг капитализмге удур ажылчын аңгының демиселиниң, империализмге болгаш неоколонализмге удур улустарның демиселиниң дуржулгазын түңнеп байыткан үнелиг номнарны сөөлгү чылдарның дургузунда эвээш эвести үндүрген болза-даа, капиталистиг ниитилелдің болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң хөй талалары болгаш айтырыглары боттарының хандыр өөренип көрүүшкүнү, комплекселиг шинчилелдерни чорударын ам-даа манап турар. Ындыг шинчилелдерни организаттаарда тодаргай сорулгазы четпее кылдыр чорудуп турар.

Ниитилел эртемниериниң ажылдакчыларындан империалистиг идеологияга, марксизм-ленинизмниң буржуаз болгаш реформист хажыдыкчыларына удур демиселге принципиалдыг, быжыг турыштуг болуру негеттинип турар. ССРЭ болгаш СЭКП төөгүзүнүң, делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң айтырыгларын өөренин көөр-бис деп турар профессионалдыг антисоветчилерни, антикоммунистерни сойгалаары — совет эртемденнериң эң чугула сорулгазы. Олар маоцзэдунизмниң ревизионизминге болгаш націоналализминге удур, улуг күрүнеэирек антисоветчи идеологиязынга удур демиселге харыысалгалыг.

Ниитилел эртемниериниң талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарын организаттаарының, планнаарының болгаш таарыштыр башкарарының чаа хевирлерин ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының, эвилелдешкен республикаларның эртемнер академияларының четпее ажыглаан турарының уламындан эртем шинчилелдериниң чогумчалыы, теоретиктиг деңнели чавызан турар. Ниитилел эртемниериниң талазы-биле эртем информациязының байдалы амгы үениң негелделериндеН дыка хожудан турар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртем ажылының албан черлери амгы үениң техниктиг чепсек-херексеглери-биле эрежок чугула бозур чергелиг кылдыр дерттинмээн. Гуманитарлыг институттар болгаш кафедралар чөптүг чылдагаан чокка болганчок-ла боттоттарын өтүнүп алы оонак темаларга өйлежип, ол чорук эртем күштерин быдарадырына чедирип, дидим эртем шинчилелиниг таптык таварыштырын турар. Эртем ажылының хөй албан черлериниде үреттүнеадыг чугаалажышкынарны болгаш дискуссияларны хаая чорудуп турар. Шүүмүүлелди болгаш бот-шүүмүүлелди четпее чорудуп турар деп чүве ниитилел эртемнерин хөгжүдеринге база таарымча чок салдарлыг болуп турар.

Чамдык эртем-шинчилел черлериниң партия организациялары болгаш удуртукчулары ол четпестерни болганчок-ла ооп эрте берип, идейкижизидилгелиг ажылче болур-чоруур кичээнгейни салбайн, эртем ажылының чурумун үрээн фактыларга харыы хемчеглерни өй-шаанда албайн, коллективтерге өзулуг эртемчи, партийжи өзү-биле бедик негелделиг болгаш принципиалдыг болур байдалды тургузарын ораладаштайн турар.

Чурттуң өөредилге черлеринге ниитилел эртемнерин башкылаарын улам ыңай экижидерин негеттинип турар. Тускай эртемниглерни белеткээринге харыысалгалыг ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозу, өске-даа министерстволар болгаш кол эргелелдер студент аныяктарга ниитилел эртемнерни башкылаарының болгаш оларның идей-политиктиг кижизидилгезинің эргежок чугула деңнелин ам-даа хандырбаан. Ниитилел эртемниериниң талазы-биле кадрлар белеткээринде четпестер бар. Хөй эртем болгаш дээди өөредилге черлериниң удуртукчуларының, партия организацияларының талазынан аныяк эртем кадрларын өстүрү, дешпидер дугайында болур-чогууру-биле сагыш салбайн турар.

Доктаалда демдеглээн четпестерни чайладыр талазы-биле чогумчалыг хемчеглерни алырын, коммунистиг тургузуушкунуун боттуг сорулгалары-биле сыгый холбаштыр эртем өзүү-биле удуртурунуң эргежок чугулазын демдеглээн.

Ниитилел эртемнерин хөгжүдеринге эң таарымчалыг байдалдар өөлүг чылдарның дургузунда тургустунган. Философия, экономика, төөгү болгаш өске-даа ниитилел эртемнериниң талазы-биле шинчилел ажылдың байдалын болгаш перспективаларын партия организацияларына болгаш эртемденнериниң коллективтеринге чугаалажын көргеН. Эртем шинчилелдериниң планнарына боттуг өскерилгелерни киргген. Дээди өөредилге черлеринге ниитилел эртемниериниң талазы-биле чаа программаларны ажылдан кылган, доктаамал өөредилге пособияларын белеткээрин чорудуп турар. Политиктиг чырыдышкынның системазын сайыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерни алган.

Коммунистиг тургузуушкунуң, амгы делегейде болуп турар идеологтуг демиселдің өскен сорулгалары теоретиктиг бодалды улам ыңай хөгжүдерин, социал хөгжүлдени эң хандыр анализтээрин, кадрларның марксечи-ленинчи билииниң деңнелин чаа байдал-биле бедидерин негеп турар деп, СЭКП ТК мооң-биле кады санап турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының гуманитарлыг институттарының, эвилелдешкен республикаларның эртемнер академияларының, өске-даа эртем албан черлериниң болгаш дээди өөредилге черлериниң ниитилел эртемнер кафедраларының эртем шинчилелдеринге ниитилел амыдыралының боттуг чорудуушкуннарының ханы болгаш боттуг анализин чамдыкта бербейн турар, ол чорук бистиң ниитилелиристиң хөгжүлдезинің төөгүлүг дуржулгазын болгаш перспективаларын шын үнелеп көөрүнге шаптыктап турар.

Амгы ниитилел хөгжүлдезиниң дүрүм өзугаар болур түүлдериниң дээштиг салдарының механизмин бүгү талазы-биле плередип турар фундаменталдыг теоретиктиг айтырыгларын шинчилээри хожудан турар. Социализмниң политиктиг экономиязының, ниитилел будуруулгезинің ажыктыын бедидерининг, амгы үе-чадада экономиктиг политиканы боттандырарының теоретиктиг айтырыгларын хандыр болгаш комплекселиг ажылдан кылын турары четпее. Коммунистиг тургузуушкунуң амгы байдалдарында бойдуе эртемниң чаа чедиишкиннерин философия талазы-биле түңнеп байыдарының шынарына болгаш ханы болурунга, социал психологияның, коллективтиг болгаш кижиниң, ниитилелдің база күрүнениң, социалистиг демократияны хөгжүдерининг айтырыгларын шинчилээринге кичээнгейни эвээш салып турар. Сөөлгү үеге чедир-ле социал шинчилелдерни четчир хемчээлге калбартпайн келген, а оларның эртем-методиктиг үндезини иледе эмпириктиг болуп артын турар. Теория болгаш практика талазы-биле улуг ужур-дузалыг чаа түңнелдер, түңнеп байыдыышкынар болгаш сүмелер хөй ажылдарда чок болуп турар.

СЭКП-ниң төөгүзүнүң талазы-биле ажылдарда партияның удуртукчу ролюнуң бүгүнү хаара туткан характерин четпее илередип турар. Октябрь революциязының соонда 50 чылдар дургузунда социализмни болгаш коммунизмни тургузарының теориязынга СЭКП-ниң салыышкынын, марксизм-ленинизмни интернационалчы хөгжүдеринге оон ролюн көргүскү дег база меньшевиктер, троцкистер, барын оппортунистер, национал-чайгылыкчылар болгаш партияга өжөөнниг өске-даа бөлүктер болгаш агыышкынар-биле СЭКП-ниң демиселин хандыр плеретки дег түңнеп байыткан фундаменталдыг ажылдарны чогаадын тургузар талазы-биле ажылды четпее чорудуп турар.

Делегей хөгжүлдезин, капитализмниң амгы социал-экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг тенденцияларын тодаргай анализтеп турар, монополистиг капитализмге удур ажылчын аңгының демиселиниң, империализмге болгаш неоколонализмге удур улустарның демиселиниң дуржулгазын түңнеп байыткан үнелиг номнарны сөөлгү чылдарның дургузунда эвээш эвести үндүрген болза-даа, капиталистиг ниитилелдің болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң хөй талалары болгаш айтырыглары боттарының хандыр өөренип көрүүшкүнү, комплекселиг шинчилелдерни чорударын ам-даа манап турар. Ындыг шинчилелдерни организаттаарда тодаргай сорулгазы четпее кылдыр чорудуп турар.

Ниитилел эртемниериниң ажылдакчыларындан империалистиг идеологияга, марксизм-ленинизмниң буржуаз болгаш реформист хажыдыкчыларына удур демиселге принципиалдыг, быжыг турыштуг болуру негеттинип турар. ССРЭ болгаш СЭКП төөгүзүнүң, делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң айтырыгларын өөренин көөр-бис деп турар профессионалдыг антисоветчилерни, антикоммунистерни сойгалаары — совет эртемденнериң эң чугула сорулгазы. Олар маоцзэдунизмниң ревизионизминге болгаш націоналализминге удур, улуг күрүнеэирек антисоветчи идеологиязынга удур демиселге харыысалгалыг.

Ниитилел хөгжүлдезиниң болгаш амгы үениң эртем билииниң, эртем шинчилелдериниң шынарын, чогумчалыын улам бедидериниң өйү келген айтырыгларының талазы-биле улуг теоретиктиг айтырыгларны улам чогумчалыг, бүгү тала-биле ажылдан кылырынче, ниити холбаглыг чогаадылга ажылдарын тургузарының эргежок чугулазынче эртем-шинчилел албан черлериниң, партия организацияларының болгаш философия, экономика, эртемниг коммунизм, төөгү, эргө, эстетика, башкы эртемниң, психологияның, өске-даа ниитилел эртемниериниң талазы-биле ажылдан турар эртемденнериң коллективтериниң кичээнгейин СЭКП ТК-ның доктаалында угландырган.

Ниитилел хөгжүлдезиниң амгы үеде чадазы болгаш эртем билииниң дешпидеги ниитилел эртемниериниң талазы-биле эртем-шинчилел ажылын хамыктың мурнунда мындыг угланыышкынарга мөөнүзэрин негеп турар:

ФИЛОСОФИЯ ЭРТЕМНЕРИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — материалистиг диалектиканы, шинчидеп билириниң болгаш логиканың теориязын, ниитилел, бойдуе болгаш техниктиг эртемниериң методология айтырыгларын улам ыңай ажылдан кылыры; социалистиг ниитилелдиң диалектиказын болгаш амгы үеде капитализмниң чорудээлерин, ниитилел хөгжүдезинің даштыкы болгаш иштики факторларының деңзигүүрлерин өөренин көөр; ниити социология теориязы кылдыр төөгү материализмни, боттуг социал шинчилелдерни хөгжүдер; ниитилелдің социал тургузуунуң, социалистиг ниитилел харылзааларын сайыраңгайжыырының болгаш оларның коммунистиг харылзаалар болу бөөрининг айтырыгларын ажылдан кылыры; ниитилел медереливиң чайлаш чок эртер оруктарын шинчилээри; кижи биле коллективтиг, ниитилел биле күрүнениң, социалистиг гуманизмниң, этика биле эстетиканың айтырыгларын теория талазы-биле ажылдан кылыры;

ЭКОНОМИКА ЭРТЕМНЕРИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — социализмниң политиктиг экономиязының дүрүмнерин болгаш категорияларын база оларның хеделишкининиң механизмин бүгү тала-биле плередип көргүзери; коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының болгаш коммунистиг будуруле харылзаалаңының тургустунарының экономика айтырыгларын шинчилээри; амгы үе-чаданың экономика политиказының чаа принциптерин боттандырар, ниитилел будурулгезиниң чогумчалыын бедидер, чурттуң будурукчу күштерин чогумчалыг кылдыр сайгарын тургузар болгаш күш-ажылчы курлавырларны ажыглаар талазы-биле эртемге үндезиленген сүмелерни ажылдан кылыры; техниктиг дешпилгениң экономика айтырыгларын өөренин көөр, социалистиг улус ажыл-агыйны баш бурунгаар планнаарының болгаш оон ажылдарының теорияларын, аргаларын, социализм үеэниде акша-бараан харылзааларының айтырыгларын ажылдан кылыры; планнаашкынга болгаш башкарылгага саналга техниказын калбаа-биле ажыглаары; улус ажыл-агыйының түе-түе адырларының экономиказының аайы-биле шинчилелдер кылыры хөгжүдери; демография талазы-биле социал-экономика шинчилелдери; социалистиг чурттарның экономика талазы-биле дем каттыштырын ажылдаарының арга, хевирлерин, социализмниң делегей системазының быжыгын келген оруктарын шинчилээри, амгы үеде капитализмниң экономиказында чаа болуушкуннарны илередири, империализмниң социал-экономика чорудээлерин, делегейни катап үлежири дээш империалистиг демиселдің чаа хевирлерни база оон-даа өске чүүлдерни шинчилээри; колония болган хамааржылгалыг чораанындан хосталган, хөгжүп эгелеп турар чурттарның экономика, социал болгаш политиктиг айтырыгларын өөренип көөрү;

ЭРТЕМНИГ КОММУНИЗМНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — амгы үениң байдалынга таарыштыр социалистиг революцияның ленинчи теориязын ажылдан кылыры; делегейниң революстуг хөгжүлдезиниң өскүүрүнге чайлаш чок таваржыр байдалдарны илередири, делегей пролетариадының аңгы демиселиниң болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң, империализмге удур демиселдиң чугула айтырыгларының анализи; амгы үеде делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң теория айтырыгларын ажылдан кылыры; даймының болгаш тайбың айтырыгларын өөренип көөрү; социализм биле капитализмниң аразында удурлашкак чорудээлерни ханы илередири; социализмниң хөгжүлдезинің болгаш оон коммунизмче шилчий бөөрининг социал-политиктиг айтырыгларын комплекселиг өөренин көөрү; эртем-техниктиг революцияның социал түңнелдерин илередири; хоорай биле кедээнің ажыл-иженин, амыдырал-чуртталгазының болгаш культура хөгжүлдезинің улам чоокшулажырының, бүдүрүлге ажыл-чорудулгазынга угаан болгаш күш ажылының туруп холбаалыг кылдыр каттыжарының арга, хевирлерин шинчилээри; национал харылзааларның хөгжүлдезинің айтырыгларын ажылдан кылыры; социал чорудулгаларны эртем өзугаар башкарарының аргаларын ажылдан кылыры; коммунистиг кижизидилге ажылының, ажылчы чоннарның медереливде болгаш амыдырал-чуртталгазында эргинің өнчү-хуузурак, шажычы база өске-даа артыжыларын ажын эртеринің аргаларының утка-шынарының, хевирлериниң анализи; күрүне тургузуун болгаш социалистиг демократияны сайыраңгайжыдарының, патриотизмге болгаш интернационализмге кижизидериниң ажылын, айтырыгларын шинчилээри; өске чурттарда социализм тургузуушкунуун дуржулгазын өөренип көөрү;

СЭКП ТӨӨГҮЗҮНҮҢ БОЛГАШ ӨСКЕ-ДАА ТӨӨГҮ ЭРТЕМНЕРИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — социалистиг революцияның тиилээри болгаш пролетариат диктатуразын тургузаары дээш, социализм тургузарының ленинчи планын боттандырары дээш демиселге СЭКП-ниң дуржулгазын түңнээри; партия хөгжүлдезиниң чайлаш чок эртер оруктарын болгаш коммунистиг тургузуушкунга оон удуртукчу ролюнуң улгатканын, ажылчын аңгының революстуг теориязын, стратегиязын болгаш тактиказын ажылдан кылыр талазы-биле СЭКП-ниң ажыл-чорудулгазын шинчилээри; партия тургузуушкунунуң теориязын болгаш практиказын, партия организацияларының ажылының арга-хевирлерин өөренип көөрү; антиленинчи болүктерге болгаш агымнарга удур, бодунуң хүрээлениниң чаңгыс эвин идей, организас талазы-биле быжыглаары дээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эви дээш СЭКП-ниң демиселин чыырдары; төөгүге улус массаларының шинтпирлиг ролюн, социал болгаш национал дарлалга удур ажылчы чоннарның демиселин, ажылчын аңгының хостакчы улуг хүлээлгелиин илередири; Улуг Октябрьның чаалап алышкыннарын камгалаарынга, чурту социалистиг өзу-биле индустриализастаары, кодээ ажыл-агыйны коллективизастаары болгаш культура революциязы дээш демиселге, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында фашизмни чылча шаварынга совет улустуң маадырлыын коргүзери; ажылчын аңгы биле тараачын чоннуң эвилелин, улустарның найыралын быжыглаанының, хөй националды Совет күрүнени тургусканының болгаш хөгжүткенинің дуржулгазын түңнээри; СЭКП-ниң даштыкы политиказын болгаш делегей харылзааларын, делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкининиң төөгүзүн өөренип көөрү;

ЭРГЕ ЭРТЕМНЕРИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ — социалистиг демократияның күрүне тургузуушкунунуң, хөгжүлдезиниң өйү келген чугула айтырыгларын шинчилээри; ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң организацияларының болгаш ажыл-чорудулгазының, күрүнени башкарарының эртемниг үндезиниериниң, ажыл-агый амыдыралын, ниитилел харылзааларын эрге талазы-биле таарыштыр тургузарының айтырыгларын ажылдан кылыры; кем-херек үүлгедир болгаш эрге чөрчүп үрээр өске-даа оруктарны уургаары; чуртка хоойлу-дүрүмүү болгаш эрге-чурумну быжыглаар хемчеглерни ажылдан кылыры; совет тургузуушкунуу сайыраңгайжыдар талазы-биле эртемге үндезиленген сүмелерни белеткээри; амгы үеде империалистиг күрүнениң болгаш эргениң реакцылыг мөзүүзүн сойгалаары; делегей-эрге айтырыгларын өөренип көөрү.

Ниитилел эртемниериниң хөгжүлдезиниң эң чугула бүгү угланыышкынарының талазы-биле комплекселиг шинчилелдерни чорударын организастаары эртем, практиканың хереглелдеринге эргежок чугула кыдыр үнелеттинип турар деп ол доктаалда айыткан. Эртем шинчилелдеринге марксечи-ленинчи методологиязе, ниитилел болуушкунарын массалыг-партийжи, төөгү өзугаар боттуг өзу-биле көөрүүнүң принциптериче бирги чергениң кичээнгейин салза чогуур.

Антикоммунизмге удур шавар халдаашкынныг үргүлчү доктаамал демиселин чорудары, амгы үениң буржуаз философиязын, социологиязын, историографиязын, капитализмниң апологеттериниң эрге-дурум болгаш экономиктиг теорияларын ылаштыг шүүмүүлээри; марксизм-ленинизмниң идеяларының, ниитилел хөгжүлдезиниң төөгүзүнүң; коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң нүүдевкилериниң сойгалаары; барын болгаш «чөөн» ревизионизмниң, теорияга база ол ышкаш политикага национал кызыгаарланчак чоруктуң илерээшкининериниге шинтпирлиг согуну бөөрү — ниитилел эртемниериниң чугула сорулгазы болур.

Маркизм-ленинизмниң бүгү-ниити, интернационалды ужур-дузазын улам чайыннанчаа-биле тайылбырлаар, социалистиг чурттарның бүгүделегей төөгүзүн болгаш дуржулгазын, коммунистиг идеологияның буржуаз идеологиядан артык күштүүн, эртемниг коммунизмниң идеаларының кайгамчык тиилекчи күжүн боттуг чижектер кырынга көргүзер херек.

Ниитилел эртемниериниң талазы-биле эртем-шинчилел албан черлериниң ажылынга маргылдаалыг шинкпе азы чедир билдинмээн айтырыглар талазы-биле эш-хуунуң дискуссияларын эрттирерин калбаа-биле практикалаар херек.

Эртемниң кол айтырыгларының талазы-биле үндезин болгаш капсырылда шинчилелдериң боттуг перспективаларын тодарадырда, гуманитарлыг институттарының системазын эртемниң болгаш коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларының негелделери-биле дүүштүрерде, ажылдың коллективтиг болгаш тускайлаң хууда ажылдаар хевирлериниң, дуржулгалыг кадрлар-биле эртемниң аныяк салгалының шын

(Уланчызы 2-ги арында).

ХОВУ АЖЫЛЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Тараа ажаап алыышкынының темпизи өзүп турар. «Көк-Тей», «Бурунгаар», «Тиилелге» совхозтарның, Тандыда «Коммунизмниң херели», Каа-Хемде «Тиилелге» колхозтарының ховуларында ажаап алыышкын түлүк чоруп турар. «Тес-Хем» совхоз чиңге-тарааны кестирип киришкен. Каа-Хем районунуң ажыл-агыйлары мурнуку хевээр ажаап алыышкынны калбак фронт-биле чорудуп турар.

Статистика медээлерин өзугаар алырга, республикада ниитизи-биле август 20-ге чедир 5016 гектар чериң тараазы кестинген, ол — планның 2,1 хуузу-дур.

Ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде хөй-хөй механизаторлар маадырлыг ажылдаарының үлегерин көргүзүп турар. «Тиилелге» совхозтуң шөлдеринде Михаил Монгуш, Ооржак Колдур-оол, Ховалыг Кара-оол ажаап алыышкынга эки белеткеннеН болгаш шалыпчы ажылдап турар, олар 150—200 гектар тарааны кескен, а совхозта 2 муң гектар хире тараа тавычалай кестинген. Совхозтуң комбайнерлери Федор Миков биле Владимир Баир-оол бүдүн чартык—ийи норманы берип турар, Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозта Кузьма Дрекавников олардан хожудаваан.

Августуң үшкү он хонуунуң эгезинде ажаап алыышкынның ийиги падазынче кирип,—тавычаларны болгаш бастырып киргеН. Тандының «Коммунизмниң херели», Каа-Хемниң «Коммунизмче орук» колхозтарының, өске-даа ажыл-агыйларының ховуларында боду чоруур он-он комбайннар подборщиктер-биле ховуларже үнүшкеН.

Тараны күрүне шыгжамырынче сөөртүү база эгелээн. Тандының болгаш Каа-Хемниң оруктарында чаа дүжүттүң тараазын сөөрткен машиналар көвдээн. Кызылдың сайгарылга базазында 358 тонна тараа шагда киргеН, олардан Каа-Хемде «Коммунизмче орук» колхозтан 115, «Көк

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

(Төнчүзү. Эгеси 1-ги арында).

таарыштырылгазын чедип алырда, нинтилел эртемнериниң талазы-биле институттарниң материалдыг баазазын быжыглаар апаар болганда нинтилел эртемнериниң адырынын талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарын организаставарынын, планнашкынынын, сан-хөөзүнүн үндезин эжиждиишкининин дугайында саналды 1968 чылдын январь 1-ге чедер белетеген кылгаш, СЭКП ТК-га чүүлаалажын коору-биле кириерин ССРЭ-нин Курпланынга, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Эртем болган техника талазы-биле күрүне комитединге, ССРЭ-нин Эртемнер академиязынга, ССРЭ-нин Дээди болган ортумак тускай өөредилге министерствозунга СЭКП ТК даазкан.

Тоогу-партийжи эртемнериң адырынын талазы-биле бүгү эртем-шинчилел ажылдарын демнештирип башкарарын Марке-Энгельс-Ленинниң идейлиг угуг өөрединин өөренирин тову болур СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизм институдунга СЭКП ТК-ның доктаалында даазкан. Институтчуң кол кичээнгейи СЭКП-ниң тоогузунуң болгаш партия тургузуушкунунуң, эртемниг коммунизмниң, бүгү делегейниң коммунистиг шимчэшкининиң тоогузунуң талазы-биле чүгүлээ айтыгларарны ажыглаан кылыышче, а ол шыкаан бо угланылышкынар талазы-биле эртем информациязын организаставарынче мөөнгеттинген тургар ужурлуг. Моон-биле чергелеттир институттуң болгаш оон филиалдарының ажыл планнарынга, структурازынга болгаш штаттарынга болуп-чогуур өскерилгелерни кирерин корүп турар.

Нинтилел эртемнериниң академизынга болгаш СЭКП ТК-ның чанында партиниң үдээн школазынга, чер-черлерде партия школаларынга партиниң удуртур кадрларының болгаш идеология ажыглаачыларының теоретиктиг белеткелдерин оон ынай эжиждиериниң талазы-биле хемчеглер алдынган турар ужурлуг.

Марксизм үзел-бодалдың хөгжүлдезин дамтыкыга бүгү талаалыг өөренирин хандырарының эргежок чүгүлаазынче; социалистиг күүрүнелериниң болгаш акы-дүүма коммунистиг партияларының эртем албан черлерине үргүлчүүнүң доктаамал харыызазын деткиириннче; нинтилел эртемнериниң адырынга эртем-шинчилел ажылын оларның-биле кады таарыштырын башкарырынче, антикоммунистиг идеологияга удур шавар халдашкынныг пропаганданың кевирлерни болгаш арганларын ажыглаан кылырынче; марксизм-ленинчи теориянын, социалистиг болгаш коммунистиг түрүүлүүшүнүүн, делегейниң революстуг шимчэшкининиң чугула айтыгларының болгаш тоогүнүн чугула айтыгларының талазы-биле эртем конференцияларын доктаамал кады эрттирериннче ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынын, Марксизм-ленинизм институдунуң, Нинтилел эртемнериниң академиязының, СЭКП ТК-ның чанында партиниң дээди школазының болгаш нинтилел эртемнериниң институдунуң кичээнгейин СЭКП ТК уламдырган.

Эртем информациязынын системазын үндезинге эжиждер болгаш нинтилел эртемнериниң документалдыг баазазын улам ыңай калбартыр соруага-биле Эртем информациязының институдун организастарының дугайында саналы-оналды белеткээрин Эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күүрүне комитединге, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга болгаш ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министерствозунга; архив фондуларын улам четчелел немээр болгаш эки ажыглаар талаазы-биле хемчеглерни алырын, документ материалдарын катап тургузарынга болгаш ковудедир хоолгалаварына эргежок чугуга амгы үениң техниктиг дериг-херексеедеринче-биле күрүне болгаш партия архивтериниң хандырарын эде коорун СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунга, СЭРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Кол архив эргелелинге; социал шинчилеедерге эргежок чугуга эртемге үндезилеттинген статистиктиг медээлериңи системазын ажыглаан кылырын, калбартырын болгаш оларны парлаарын специализаставрын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Топ Статистика Эрделелинге, СЭРЭ-ниң Курпланынга болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязына даазкан.

Дээди өөредилге черлерине болгаш техникумнарга нинтилел эртемнерин башкыларын эжиждер, сурүүлдарынын коммунистиг кижизидилгезин күштедирер талазы-биле чамдык хемчеглерни доктаалда база корун турар. Нинтилел эртемнериниң кафедразынын, дээди болгаш техникумнарының өөредилге черлериниң партия организацияларының чугула соруулгазы — тускай эртемнигларге марксизм-ленинчи үзел-бодалды, коммунистиг угаан-медереди болгаш белик моральдыг шынарны хевирлеп тургузары, оларны коммунизмниң идеякейлиг тургузукчулары, будурулгениң чаартыкчылары, патриоттар болгаш интернационалистер кылдыр кижизидери болур.

Эртем кадрларын белеткээринин планнаашкынында болгаш хуваашкынында четчестерни чайладыры, нинтилел эртемнериниң эртем ажыглаачыларының болгаш башкыларының пынар составын улам ажыглырын улам четчелел немээр болгаш эки ажыглаар талаазы-биле хемчеглерни алырын, документ материалдарын катап тургузарынга болгаш ковудедир хоолгалаварына эргежок чугуга амгы үениң техниктиг дериг-херексеедери-биле күрүне болгаш партия архивтериниң хандырарын эде коорун СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунга, СЭРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Кол архив эргелелинге; социал шинчилеедерге эргежок чугуга эртемге үндезилеттинген статистиктиг медээлериңи системазын ажыглаан кылырын, калбартырын болгаш оларны парлаарын специализаставрын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Топ Статистика Эрделелинге, СЭРЭ-ниң Курпланынга болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга

Хүн айтырыы— хүлээлге күүселдези

Чоокта чаа Каа-Хемнин ажылчы чоннар депутаттарының район Соединиң сессиязы болуп эткен. Анаа районнуң ажылчы чонунуң юбилейлиг чылда социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң чоруп турарының дугайында райкүүсков даргазының оралакчызы эш Дмитриевтиң болгаш садыг, хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылының байдалының болгаш ону экижидер хемчеглериниң дугайында бо талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы депутат эш Чигарских оларның илеткелдерин дыннап чугаалашкан.

Партияның XXIII съездизиниң шиитпирлерин болгаш Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерни амыдыралга боттандырар талазы-биле алаян ажылдарның кылдыганыи сессия демдеглээн. Район күрүнеге сүт бүдүрүп саларының чартык чыл планын 135, эттиин— 157, дүкүүн — 263 хуурга күүсеткен. Эткен чартык чыл-биле деңнээрге бо чартык чылда 380 тонна сүттү хөйну бүдүргеш, күрүнеге дужаараан. Бо продукцияны бүдүрер болгаш садар талазы-биле «Тиилелге», «Кызыл тук», «Коммунизмче орук» колхозтар эң дээре көргүзүглери чедип ап, социалистиг чарыштың мурнадчылары болган.

Каа-Хемчилер бо чылын эки дүжүттү база өстүрген. Ам ажылагыйларда шилилгелиг кезилде, ажаалда эгелээн болгаш чаа дүжүттү чидириг чокка, хуусаазында ажаарының сорулгаларын сессияга чугаалашкан.

Капитал тудуг талазы-биле ажылдарны база чорудуп турар. Эткен үениң дургузунда ийи квартиралыг — үжен бир, чаңгыс квартиралыг он үш бажыңны ажыглалга киирген. Чаагайжыдыла талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунган. Ниитизи-биле районда 13 мүн дөс ыышты тарып өлүрткан, тозан бир полисадникти дерип кылган.

Бо чылын чурттакчы чонга амыдырал хандырылганың хемчээли улгатканын илеткелчилер болгаш санал берген депутаттар демдеглээн. Маңаа чижек кылдыр мындыг саннарны адаан. Эткен чылдың бо үезинде амыдырал хандырылга талазы-биле бараан болуушкунну акша түүнче шилчидерге 19,4 мүн рубль турган болза, ам 27 мүн рубль ашкан. Бо чылын кадык камгалалды, чырыдыышкынны база өске-даа амыдыралдың эргежок чугула үүлдерин чонга бараан болдурар ажыл экижээн. Эмчилер, башкылар база партия, комсомол, профэвилел организацияларының хөй санныг активи ажылчы чон мурнунга янзы-бүрү темаларга лекция, беседаны организастап чорудары идепкейжээн.

Ынчалза-даа юбилейлиг чылда алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинде четпестер ам-даа бар болуп турар. Ажылагыйларда чүс баш төрүүр мал бүрүзүнге чаш төл алыры дыка чавыс, мал бажы өлүп хораар чорукка таваржып келген. Ындыг четпестер «Бурунгаар» совхозта, «Кызыл тук», «Ленинчи орук» колхозтарда бар болуп турар.

Коммунал тудуг-септелге конторазы, колхозтар аразының тудуг организациязы тудуг ажылдарының хемчээлин, оон планнарын ам-даа багай күүседип турар. Күш-ажылдың сагылга-чуруму, оон бүдүрүкчүлүү чавыс.

Культура одаглары ам-даа чогуур негелдеге чедир ажылдавайн турар. Ийи дыштаныр хүннүг, беш ажыл хүннүг неделяже ажылчы чон шилчээнде районнуң культура албан черлери чоннуң культурлуг дыштанылгазын чөп организастаарын хандырган турар ужурлуг дээрзин сессияга санал бергеннер демдеглээн.

Садыг болгаш хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылының дугайында чугаалажып тура, ук черлериң чеди айларның бүдүрүлге программазын чүс хуу ажыр күүсеткенин демдеглээн. Үжен үш садыг четкилериниң хөй кезии болгаш автолавкалар, ларек чеди айларның бараан саарылгазының планын ажыр күүсеткен. Ындыг-даа болза, садыг база хөй-ниити чемненилге черлериниң ажылында четпестер хөй. Хереглекчилериң негелдезин өөренип көрбес,' бараанналрның өртек-үнезин улгаттырар таварылгалар чамдык магазиннерде амдаа бар дээрзин саналдап, түве чугаалаан депутаттар шүгүмчүлээннер. Бараанналрның ассортиментизи эвээш, культурлуг садыглаашкын, арыг-шевер дээш демисел кошкак. Пекарняларда быжырып турар хлебтің шынары куду. Садыг болгаш хөй-ниити чемненилге черлеринде кадрларны шилиир болгаш оларны ажылга таарыштыр тургузар ажыл четпес тургустунган.

Сессия чугаалашкан айтырыглар талазы-биле чогуур шиитпирни хүлээп алган болгаш түнелинде «Депутаттарның хүнүн» эрттирип, аңаа ажыл талазы-биле дуржулга солушкан.

Е. ДАРТАН-ООЛ.
С. ОДОНОВ.

Биске парлаттынган соонда

«Шын» солуннуң эткен бир номеринге «Кызыл булуң. Дыштанылга» деп эгелиг шүгүмчүлел парлаттынган. Эш С. Тамбаның ол материалында илереткен четпестерни хыналда бүрүн бадыткаан. СЭКП Тес-Хем райкомунуң агитация болгаш пропаганда килдизиниң эргелекчизи эш Д. Оданоолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Райпонуң, ыяш ажыл-агый чериниң кызыл булуңнарын ажылдадыр дугайында айтырыгны ол албан черлериниң удуртукчуларының, парторгинизация секретарларының хуралында чугаалашкан. Оларны ажылдадыр хемчеглерни ам боттандырып эгелээн. Ол коллективтерге база сельхозтехника болгаш орук участок коллективтеринге неделяның понедельник санында политинформация чорударын чурумчуткан, СЭКП Төп Комитединиң Тезистерин өөренир кичээлдерни организастаан.

Киирген үлүү улуг

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери юбилейлиг чылдың бирги чартыында күрүнеге эзт, дүк, сүт дужаарын күүсеткен. Анаа колхозчу херээженнерниң киирген үлүү улуг. Олар колхозтуң ажыл-агыйының бир кол адыры мал ажылында хөй кадарын, саанчылап, бызаа азырап турарлар. Малдың массалыг оолдаашкынының үезинде 76 комсомолчу аныяк уруглар малчыннарга барын сакманщиктеп ажылдааннар. Оон ыңай тудугда, ногаада, культура албан черлеринде дээш кайда чок дээр. Саанчылардан Сат Осарбаа, Түлүш Чанчыңмаа, хойжулардан Даспаан-оол Чысыңмаа, Ажы Хуная, Сандан Сендажы олар мурнуку одуругда чорун турарлар. Тудугда херээженнер 170 бызаа киирер чаа кажаанын ишти-даштын малгаштаан, чугайлаанар, ам 100 инектиң кажаазын малгаштап турарлар. Суурну чаагайжыдар ажылдарга херээженнер идепкейлиг киришкеннер. Суурда чурталга бажыңнары колдуунда штукатуралаттынып, чугайлаттынган. Бо ажылдарны база херээженнер кылган.

С. НАМЧАН.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

ПОЗИТИВТИГ СҮМЕЛЕР

КАИР. (СЭТА). Араб чурттарның экономика, саң-хөө болгаш нефть министрлериниң чөвүлел хуралы бодунуң ажылын дооскан деп, МЕН агентилелдиң корреспондентизи Багдадтан дыңнадып турар. Алды хүн үргүлчүлеп келген чөвүлел хурал доозулган соонда, ирак найысылалга парлап үндүрген медеглелде демдеглеп турары болза, оон киржикчилери «араб чурттарга удур империалистиг агрессияның уржуктарын үзүткаарынга ажыктыг хемчеглерни алыр талазы-биле позитивтиг сүмелерни» чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп санаан. Ол сүмелерни бо чылдың август 26-да Хартумга араб чурттарның даштыкы херектер министрлериниң болур конференциязынга көрдүрери-биле киирер дээрзин медеглелде айтып турар.

Бүгү айтырыгларны чугаалажып көргени болгаш ужуражыышкыннар «харыысалгазын бодаар чоруктуң болгаш араб сеткил каттыштырылгазының» байдалынга эткен деп, медеглелде демдеглеп турар.

ВДР-НИҢ АГААРЫНГА ДҮЖҮР АТКАН

ХАНОЙ. (СЭТА). Август 17-де ВДР-ниң Улус армиязының зенитчиктери Виньлинь районче америк ужар чүүлдүң халдаашкыныың үезинде оон мурнунда дыңнатканы ышкаш чаңгыс эвес, а үш америк самолётту дүжүр аткан дээрзин Вьетнам информас агентилели дамчыдып турар.

Мынчангаш ВДР-ниң девискээринің агаарынга дүжүр аткан америк самолёттарның ниити саны 2.194 болган.

Конгода байдал

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). Букаву хоорайда Конго Республиканың (Киншаса) национал армиязының кезектери-биле ак кештиг хөлеэленикчилерниң болгаш шаандагы катанга жандармнарының дээрбечилериниң аразында тулчуушкуннар үргүлчүлеп турар. Киншасаның радиозунуң дыңнатканы-биле алырга, август 20-де бүгү хүннүң дургузунда конго ужар чүүл хоорайның дээрбечилер эжелээн кварталдарын кадыг-дошкуну-биле боолап база бомбалаан. Дээрбечилер хоорайны эжелеп алган соонда хаматы чон Букавудан барык шуптузу үнүп чоруткан.

Ханойже халдаашкын

ХАНОЙ. (СЭТА). Август 21-де оон америк самолёттар ВДР-ниң найысылалынче халдаашкын кылган. Хоорай ортузунда районнарны, оон мурнуу болгаш төөн талакы кыдыгларын бомбалаан. Тайбың чоннуң ортузунда когарал бар болган.

Агаардан халдаашкынга удур камгалалдың дайынчылары, элээн каш америк самолётту дүжүр аткан.

КОННЕКТИКУТ ШТАТТА НЕГР ЧОННУҢ ХӨЛЗЭЭШКИНИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Нью-Хейвен (Коннектикут штат) хоорайда негрлер хөлзээшкини ында комендант шагын турган болза-даа, ийиги дүне үргүлчүлеп турар. 100 ажыг кижини тудуп хоруудаан.

Чепсегленген полицейжилер он-он автомашиналар-биле кудумчуларда таңнылдап чоруп турар. Национал гвардияның ол хоорайда чедип келген шериглерин дайынчы белен байдалга турган. Хоорайда онза байдалды чарлаан.

Сирий-югослав кады ажылдажылга

ДАМАСК. (СЭТА). Сирияда чоруп турар югослав экономиктиг төлээлерби-ле Сирий Араб Республиканың удуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннар ында доозулган. Бот-боттарын билчир чоруктун байдалынга эткен чугаалажыышкыннар чоруп турда, ийи талалар боттарының чурттарының аразынга экономиктиг болгаш садыг харылзааларын улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажып көрген. Ийи чурттарның аразынга садыгның хемчээлин калбартыр, үлетпүр, эртем болгаш техника талазы-биле кады ажылдажылга дугайын сирий-югослав кады кылган дыңнадыгда айтып турар.

Нигерияда дайын чорудулгалары

ЛАГОС. (СЭТА). Нигериянын федералдыг чазааның шериглери Чөөн Нигерияның девискээри-биле бурунгаарлаарын үргүлчүлевишаан, Чөөн областың найысылалы Энугудан 25 километр ырак турар черде чеде берген. Ол дугайын Кадунаның (Сонгу Нигерияның найысылалы) радиозу дыңнаткан.

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдин корреспондентизиниң Лагостан дыңнатканы-биле алырга, чөөн-нигерий шериглер бронемашиналарның деткимчези-биле Барыын Нигериянын девискээринде чугула стратеггиг төп — Оре хоорайже чаза таварып кирген.

Кыдатта болуушкуннар

Пекинге болгаш Кыдаттың өскедаа чамдык хоорайдарынга «культура революциязының» организакчылары «культура революциязының адыгжылары»—хөй миллион хүнүү-биннерин кыдат найысылалга Мао Цзэ-дун «хүлээп алган» дээр чүвезиниң бир чыл болганы-биле холбаштыр хүнүүбиннериниң болгаш цзаофаньчыларының чымыштарын бо хүннерде эрттирип турар. «Культура революциязының» чылдарында маоцзэдунчуларының чедип алган дээр «улуг тиилелгелериниң» дугайын, ол үениң дургузунда хүнүүбиннериниң болгаш цзаофаньчыларының эткен «тиилелгелиг оруунун» дугайын ол чыыштарга база катап чулчуруп турганнар. Пекинге хүнүүбиннериниң митингизинге ол хоорайда турар шериг кезектериниң төлөлекчилери чүве чугаалаан. Синьхуа агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, шериг кижилер хүнүүбиннериниң «күчүлүг чөленгинжи» болуруун таңгыраглап турган.

«Культура революциязының» үезинде армияга хүлээткен «алдарлыг болгаш берге» сорулганы база катап демдеглеп турар чамдык үүлдер кыдат парлалгада көстүп келген. Мао Цзэ-дун болүүнүң чепсээ «Хунци» журналдың мурнуку үүлүнде бижип турары болза, бо херектиң талазы-биле армия «идегелдиг чөленгинш» болуп турар. Чогум-на харын күчүлүг армияга даныып алгаш, «культура революциязынга» «улуг тиилелгени чедип ап шыдаар бис» деп, ол журнал медеглеп турар. Чогум-на харын «бодунуң холунга винтовканы быжыг туткан» армия хүнүүбиннериниң болгаш цзаофаньчыларының ходелиишкиннерин хандырып турар.

Синьхуа агентилел «культура революциязынга» армияның ролюнуң дугайында тускай дыңнадыгны август 20-де дамчыткан. Сөөлгү чылдарның дургузунда армия «культура революциязының идегелдиг камгалакчызы» болуп ходелбишаан, «эң улуг чаа салыышкынны киирген» деп, ол дыңнадыгда чугаалап турар. Солдаттар «хүнүүбиннерге болгаш цзаофаньчыларга таңнылы албанын эрттирип», «калбак революсчу чугаалажылгаларны болгаш массалыг шүгүмчүлелди» чорудуп турар хоорайларда болгаш көдээ суурларда «черлерни таңнылдап турар». Синьхуаның дыңнадыгының авторлары армияның мурнунга ындыг сорулгаларны Мао Цзэ-дун салган дээрзин медеглеп турарлар. «Культура революциязын» дыка хөй кескү кыдат шериг начальниктериниң таарымча чок көрүп турарының калбаа-биле сураглыг фактыларын ыытпаан болза эки деп олар санап турар. Харындаа маоцзэдунчуларга удур шериг кезектериниң ажык үүүшкүннерин дуюккаа эрттирип каар дижирлер. Шериг кезектериниң ындыг көдүрлүүшкүнү чоокта чаа Уханыга болганы билдингир болгай.

Гуйчжоу радиозунуң дыңнадыын барымдаалаан, даштыкы корреспондентилериниң Кыдаттан дамчыдып турары-биле алырга, Мао Цзэ-дунунуң болүүнүң талалаччыларының контрольдап турары Мурнуу-барыын Кыдаттың ол можузунда дүшкүүрлүг байдал тургустунган. Мао Цзэ-дунунуң Гуйчжоу можуда дайынчылары эткен неделяда можунуң «революстуг комитединиң» удуртукчуларын оорлап алгаш барган болгаш шериг кезектериче халдаашкын кылган.

Мурнуу-Барыын Кыдаттың Сычуань можузунга, ылангыя ол можунуң эң улуг хоорайы—Чунциньге болган «чепсектиг үскүлежиишкиннериниң» дугайын база дыңнадып турар. Даштыкы корреспондентилериниң дыңнадыындан ап көөрге, Сычуан шериг округунуң командыланчызы Хуан Синь-тинни болгаш политкомиссар Ли И-цюаньны албандан дүжүрген. Сычуаньга маоцзэдунчуларга удур көдүрлүүшкүнүү «херек кырынга деткээн» дээш оларны буруудадып турар.

Сычуаньга «араатанзыг ёзу-биле өлүрткен» цзаофаньчыларның турасказылыга ёзулал кылган каш-каш үүс хүнүүбиннер Пекиниң кол кудумчуларынга ыыт чок, баштарын халайтып алган чоруп турган дээрзин Пекинден дыңнадып турар. Ол чыскаалдың киржикчилериниң ап чораан плакаттарында бижээн: «сычуань айтырыын соңгаарладыышкын чокка дораан шиитпирлээр». «Сычуаньда революсчу үймээнчилер ханга боражып турар».

(СЭТА).

РУМЫНИЯ—ССРЭ

Экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга

Август 23-те румын улус бодунуң чуртунуң фашистиг дарлалдан хосталган хүннүнден бээр 23 чыл оюн демдеглеп эрттирер.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Румыния бодунуң экономиказының болгаш техниктиг дешилгезиниң дүрген өөлдезинге быжыг баазаны тургузуп алган. 1967 чылда Румынияның үлетпүрүнүң ниити продукциязы дайын мурнундагы деннелиинден 11 катап көвүдээн. Бүдүрүлгениң чепсек-хереклерин бүдүрери оон артык бедик темпилерлиг хөгжүп келген.

Пролетаржы интернационализмниң принциптеринге шынчы Совет Эвилели Румынияның улус ажылагыйын, бирги эвлчегде оон кол адырлары — энергетиканы, нефть болбаазырадырын, химияны, кара болгаш өңнүг металлургияны, машина тудуушкунун хөгжүдеринге экономиканың болгаш техниканың калбак деткимчезин көргүскен.

Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле 80 ажыг объектилерни тудуп, ажылгалга киирген, оон иштинде одаар чүүл-биле ажылдаар 11 болгаш ийи гидроэлектростанциялар, Роман хоорайның хоорзапрокат заводу, Орадтың туйбу заводу бар. Хунедоарының металлургия комбинадын туткан болгаш ында совет дериг — «блюминг-1000» биле «650» дээр прокат станын тургускан.

Румынияда Тележен биле Борзешти хоорайларының нефть болбаазырадыр заводтарын, Рознов биле Крайовтуң азот-туук заводтарын, Нэводарының синтезтээн каучук болгаш суперфосфат кылыр заводун, Гавор биле Борзешти хоорайларның сода заводтарын, Бырладтың шарикподшипник заводун, электротехника заводтарын болгаш өске-даа хөй бүдүрүлгелерни Совет Эвилели-биле кады туткан.

Бо бүдүрүлгелер социалистиг Румынияның экономиказынга биче эвес чугула рольдуг. Чижээлээрге, ССРЭ-ниң техниктиг деткимчези-биле туткан заводтарның бүдүрүп турар продукциязы электроэнергия, хоорзалар болгаш кокс бүдүрүлгезиниң ниити хемчээлинде 50 хире хууну, а кара металлдарының прокадын, калий болгаш каустика содазын бүдүрериинге, нефть болбаазырадырынга 25-тен 30 хуу чедир эзлеп турар.

Совет Эвилелиниң Румыния-биле экономикага дем каттыштырары улам хөгжүп турар. Бар турар хүлээлгелерни ёзугаар ССРЭ ам-даа 20 объектилерни тударынга техниктиг деткимчени Румынияга көргүзер, оон иштинде одаар үүл-биле ажылдаар «Галац», «Борзешть», «Дэва» электростанциялар, Дунайның «Демир хаалгалар» деп гидроэнергетика белдири, Галацтың металлургия заводунда прокат цехтери бар.

Ол бүдүрүлгелер чыл бүрүде дөрт миллион тонна хире прокатты бүдүрер, база ол хире чыг нефть болбаазырадыр арганы Румынияга бээр. Электростанцияларының күчүзү 3,6 миллион киловатт көвүдээр. Бо бүдүрүлгелерде шой, кокс, кан хоорзаларны, шарик-подшипниктерни, азот болгаш фосфор чемишчидилгелерни, күгүр кислотазын, синтезтээн каучук, целлюлоза, саазын болгаш өске-даа продукцияны база бүдүрүп үүдүрер.

Бодунуң эзлчээнде Румыния Совет Эвилелиниң металл чонар станоктар, нефть үлетпүрүнге ажылаар өрүмнээр болгаш өске-даа тургузулгалар, электротехниктиг дерилге, судноолар, нефть продуктулары, прокат болгаш хоорзалар, дилер ыяш материалдарны, эт-хереклер, даараан болгаш аргыглыг хеп кылыглары, чаа чимистер, ногаалар болгаш өске-даа бараанларны бээр. Румынияның дашкаар үүдүрер бараанларын ССРЭ-ниң улус ажылагый планын күүседиринге дузалаар.

Экономиканы хөгжүдеринге, 1966—1970 чылдарда чуртун ажылагый хөгжүлдезиниң чаа сорулгаларын тодараткан Румынияның Коммунистиг партиязының IX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга румын улустун чедип алган чедиишкиннериинге Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары өөрүп турар.

Г. ВЕКШИН.

(ПМА).

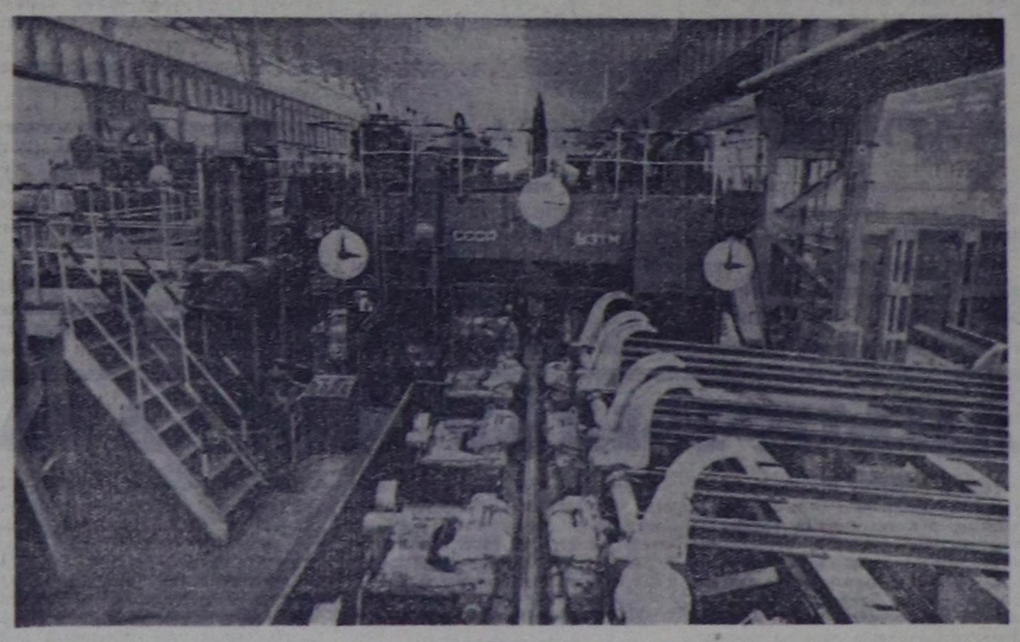

ЧУРУКТА: Румынияның Роман хоорайының (Бакзуз область) хоолайлар кылыр заводунуң совет дериглер-биле чепсегленген цеги.
СЭТА-ның фотохрониказы.

кванын күрүне чөвүлел хуралының политиктиг мөзү-шынары чүдүн тодаргай билдине бээр. Ынчан меньшевик-эсер блоктун холунга турган «Известия ЦИК» дээр солун безин Москва чөвүлел хуралының ажыттынганын бижип тура, «буржуаз делегей» дээр чүвениң төлээлекчилери демократтыг элементилерни базып турарын» тодарадыр ужурга таварышкан.

Москваның күрүне чөвүлел хуралынга санал бергеннерни адаарга база-ла чүвениң байдалы билдине бээр: сөөлгү Күрүне думазының даргазы Родзянко, улуг буржуазияның —кадеттериң партиязының баштыңы Милюков, чөвүлел хуралдың хүннеринде-ле контрреволюстуг сулчээни белеткеп турган эң-не каргыс генералдар Корнилов, Каледин, Алексеев, «Советтериң төлээлекчилери» — Чхеидзе биле Церетели база санал берген. (Оларның чугааларын адаанга көргүзер).

Москва чөвүлел хуралынга Чхеидзе биле Церетелиниң-даа, харын Керенскийниң болгаш министрлериниң чугаалары-даа кол черни эзлевээн деп чүве билдингир. «Хүннүң маадырлары» кол командылакчы, шериг диктаторга кандидат генерал Корнилов болгаш генерал Каледин болуп турган. «Август 12-де Москва чөвүлел хуралының «барыын үзелдиглериниң» Корнилов биле Каледин дээш канчаар калчаалыг туржуп турганы черле билдингир болгай» деп, Ленин айыткан.

Корнилов Советтерни болгаш солдаттар Комитеттерин чылча шаварын, армияга офицерлериң кызыгаар чок эрге-чагырганын болгаш эң каржы чурумну катап тургузарын, фронтунуң соон дарый тыылга өлүрүп шаажылаар чорукту нептередирин негеп турган. Ол генерал Риганы немецтерге бериптер мен деп кыжаныр, бир эвес оон негелдезин хүлээп албаза, кайзерниң шериглеринге Петроградче баар орукту ажыдып бээрин элдээрти сөглеп турган. Корниловтуң чугаазы ажык шериг диктатуразын тургузарының, революцияны шуут боой тударының программазы болу берген. Ону Россияның болгаш Антанта чурттарының империалистери негеп турган. Москва чөвүлел хуралынче АКШ-тың президентизи Вудро Вильсоннуң байырлыг телеграмма чорутканы аңаа эвес.

Генерал Калединн кандыг-даа чажыртыныышкын чокка, ажыы-биле чугаалап турган. Оон чугаалааны бо-дур: «Бүгү Советтерни болгаш Комитеттерни дүжүрер ужуралуг... Базым бүрүзүнде үүл бүрү Комитеттерже болгаш Советтерже көрүп орар чоруктан хостуг, дуржулгалыг, билдилиг холда турар быжыг эрге-чагырга чуртту шуут өлүмден камгалап ап шыдаар».

Мынчангаш бүгү чүве билдингир апарган: Москва чөвүлел хуралының сорулгазы болгаш угланыышкыны билдинген. Меньшевик Чхеидзе чүнү кылып турганыл? Оон өңнүк-талазы Церетели чүнү кылып турганы? Кол ораторларның чугаа-сооду-биле, Москва чөвүлел хуралының тарадыр сывырар болгаш узуткаар деп турганы Советтериң баштыңнары чүнү чугаалап турганнары?

Боттарын «социалистер» деп адаан Чхеидзе биле Церетелиниң бүгү-ле сагыш-сеткили чаңгыс үүлче: «садыг-үлетпүр ажгының төлээлекчилери-биле дугуржурунче» угланган турган.

Демги-ле Сухановтуң херечилээнин ёзугаар алырга, Чхеидзениң номчаан декларациязы «халдап эгелээн плутократияның мурнунга Советтиң бүрүн дүжүп бергенин тодаргай көргүскен».

Хуралга үүве чугаалап тура, Чхеидзеге бодаарга Церетели оон-даа ырак барган, оон чугаалааны бо-дур: «Большевизмниң алыс үндезинин хоралыг деп көөрүн маңаа чугаалашкан болгай... Ону ынчаар кылганыла бо-дур... (Барыын үзелдиглер диннитиг алыш часкаан.)»

Меньшевик-эсер удуртукчулар буржуазияга чалча болур орадаажыышкынын улам ханыладып, революцияга өскерликчи болурунун оруунче улам-на кирип турганнар. Оон чаа болгаш ийергей херечилели Москва чөвүлел хуралы болган. Чүгле большевиктернин партиязы Москва чөвүлел хуралынга аңгы талазы-биле тодаргай үнелээшкинни берип, оон контрреволюстуг сорулгазын, ону чүге чыылдырганын сойгалаан. Ленин Москва чөвүлел хуралын контрреволюстуг, империалистиг хурал деп адаан. Оон айытканы-биле, «меньшевиктер биле эсерлер «хөрөңгитен аңгыларның» чыыжынга, азы Москвага контрреволюстуг чазактың «дүжүлгеге олурар» дээнинге байыр чедиргеннер».

Большевиктернин Төп Комитеди Москва чөвүлел хуралының дугайында айтырыгны августун 5, 6 болгаш 20 хүннеринде болган хуралдарынга чугаалашкан. Август 5-те болгаш 6-да Москва чөвүлел хуралынга төлээлериң кежигүннери большевиктернин Декларациязын, Күрүне чөвүлел хуралының дугайында РСДРП-нин ТК-зының кыйгырыын болгаш август 12-де Москва чөвүлел хуралының дугайында резолюцияны хүлээп алган. Москва чөвүлел хуралының контрреволюстуг утка-шынарын илередип турар ол документилерни большевик парлалганың арыннарынга парлаан болгаш ажылчын аңгының, ажылчы чоннарның дайынчы программазы болу берген. Олар Чөвүлел хуралды ышкаш контрреволюстуг кажарлаашкынга удурланыышкынның массалыг митингилерин организастаарынче мурнакчы ажылчыннарны большевиктер кыйгырып турган.

Ленинниң болгаш большевиктер партиязының ол революсчу кыйгырыын миллион-миллион пролетарийлер, солдаттар деткээн. Москва пролетариадынын демисели эң-не күштүг болган. Олар меньшевик-эсер Советтин шиитпирине удурланыштыр. Улуг театрга Күрүне чөвүлел хуралының үезинде массалыг ажыл соксадыышкынын кылган, аңаа 400 мүн ажыг ажылчы чоннар киришкен.

«Москванын күрүне чөвүлел хуралы мыраңай сыр өске байдалда ажыттынган деп, «Известия» солунга бижээн: трамвайлар ажылдаваан, рестораннар, кафелер хагдынган. Фабрикалар, заводтар, мастерскаялар ажылдавайн турупкан. Москванын пролетариады чаңгыс эптиг көдүрүлгеш, чөвүлел хуралды канчаар көрүп турарын ылап, тода илереткен. «Правданы» солаан, большевик «Пролетарий» солуннуң айытканыбиле, «Москва пролетариады бодунуң ажыл соксадыышкыны-биле Москва чөвүлел хуралының мегечи, чажыртынчак шывыын — Москва чөвүлел хуралы Россияның улустарының үүнү дээр кажарлаашкынны, Милюковтарның, Рябушинскийлерниң болгаш Калединнериң аразынга «дириг куштер» тыпты бээр деп нүгүлүн ол-ла дораан ап октапкан».

Москва чөвүлел хуралынга удурланыышкынның ажыл соксадыышкыннары, митингилери, чыскаалдары Киевке, Харьковка, Костромага, Екатеринбургка (Свердловск), Владимирге, Курскиге, Витебскиге, бүгү чуртка болгулаан.

Ажылчы массалардың, ажылчы чоннарның аңгы-аңгы кезектериниң күзел-соруу, чүткүлү тодаргай болгаш өскерлиш чок болу берген: оларны демократия деп хөөзүн чугаалар-биле мегелеп, Москва чөвүлел хуралы «бүгү улустун» тура-соруу дээрзинге бүзүредип шыдаваан. Россий пролетариадының калбак массалары эрге-чагырганга кирген буржуазия ажылчыннар биле тараачыннарның эң чугула хереглелдерин хандырып шыдавас дээр дугайын большевик шынны билип апкан турган. Ынчангаш Керенскийнин, Чхеидзениң, Церетелиниң Москваның күрүне чөвүлел хуралынга кандыг-даа чагдынчак, мегечи чугаалары улустун авангарды — Россияның дайынчы ажылчын аңгызын астыктырып шыдаваан.

Большевиктерниң партиязы, Россияның ажылчын аңгызы, калбак ажылчы массалары контрреволюцияның чемзениишкиннерин серемчилелдиг хайгаарап, согуушкунга согуушкун-биле харыылаарынга белен турган. Болуушкуннарның оон соңгааргы чорудулгалары большевик партияның шилип алган оруунун шынныын, орус буржуазияның болгаш оларның реформисчи өмээржикчилериниң оптуг аргазы — Москва чөвүлел хуралын большевиктерниң үнелээнинин шынныын бүрүн болгаш ылаптыг бадыткаан.

Андрей СВЕРДЛОВ,
төөгү эртемнериниң кандидады.

1967 ч. Август 23.

ШЫН
3-КУ АРЫН

Хоорайларывыс канчаар өзүп турарыл?

Совет Эвилели чурттарга тудуунуң тулган хемчэлдериниң талазы-биле делегейниң бирги черинде барган болгаш муң чурттакчы бүгүдезинге-ле онаштыр туткан квартираларыныҢ талазыбиле бирги черлериниҢ бирӭзин эзлеп турар. Сөелгү чэрби чылдарныҢ дургузунда хоорайларга болгаш кадзэ черлерге күрүне, кооператив будурулгелери база организациялары-биле кады ажылчын, албан-хаакчылар боттарыныҢ күсели-биле, күрүнениҢ чэзли дузаламчызы-биле 976,7 миллион дөрбелчин метр киити шөлдүг чурттарга бажыңнарын туткан. ХоорайларныҢ болгаш суурларныҢ 1940 чылда чурттарга фондузундан ол шел 2,3 катап улуг.

Культура-чурттарга тудуу улгадып турар. 1939—1940 чылдарда 60—80 муң уруглар турар, школа назыны четпэзин уруглар-ныҢ албан черлериниҢ бажыңнарын ажыглалга киирген, ынчаарга 60 чылдарны сөелзүредир —450—500 муң уруглар турар албан черлериниҢ бажыңнарын ажыглалга чыл дургузунда киирип турар. Сөелгү каш чылдарныҢ дургузунда ажыглалга 3—4 муң клубтарны болгаш 300 хире кинотеатрларны чылдыҢ-на хүлэздип берип келген.

(СЭТА-ныҢ көрр).

—⊙—

Экранда— БурятияныҢ уран чүүлү

УЛАН-УДЭ. Бурят балеттиҢ сураглыг танцычызы, ССРЭ-ниҢ улустуҢ артизи Лариса Петровна СахьяновануҢ чогаадыкчы ажылышчы оруунуҢ дугайында чаа тыырттырган документалдыг киночуруктуҢ адын — «Лариса Сахьянова танцылап тур» дэн. ОоҢ арай мурнунда бурят ыраажы, ССРЭ-ниҢ улустуҢ артизи Лхасаран ЛинховоиниҢ чогаадылга ажылын көргүскен «Линховоин ырлап тур» деп кино экраннарга үнген.

Бурят уран чүүлдүҢ мастерлерин чүгле БурятияныҢ бодунуҢ опера болгаш балет театрыныҢ сценаларынга эвес, эргим республиказыныҢ суурларынга болгаш даштыкы чурттарныҢ хоорайларынга үндүрген хөй санныг көргүзүглериниҢ үезинде база көргүскен. Ол киноларны Чөөн СибирьниҢ (Иркутск) студиязы тыырттырган болгаш мергежилдиг уран чүүлү тургузар, бодунуҢ кайгамчыктыг артистерин депшидер арганы бурят улуска берген Совет эрге-чагырганыҢ улуг байырлал оюнга бараалгаткан.

—⊙—

Чалап тур

НАЛЬЧИК. Хоочун кабардин-балкар Плановское суурнуҢ архитектура аян-пинчизинге ак даш Культура бажыңы кончуг чараш чурумал кылдыр пемежип киргеи. ОоҢ ишти чырык болгаш делгем, ында библиотека, номчулга залы, номнар кадагалаар чер, агротехника кабинеди, болгүнмер ажылдаар өрээлдер бар. 400 олуттуг көрүкчүлер залын улуг коллективтериниҢ театр көргүзүглерине болгаш кинолар үндүрериниҢ бүгү тала-биле таарыштыр туткан.

Кабардын-Балкарияда ам чаңыс ай төлевилелдерни ёзугаар чэрби хире чаа Культура бажыңнарын тудуп турар. ОларныҢ хөйү Улуг ОктябрьниҢ 50 чыл оюнуҢ хүнүнге таварыштыр ажыттынар.

(СЭТА).

• СПАРТАКИАДА • СПАРТАКИАДА

Күштүглер, аваангырлар тиилээн

РеспубликаныҢ чиик атлетика талазы-биле бирги чери дээш маргылдаа КызылдыҢ «Совет Тыванын беш чылы» стадионга август 19—20 хүннеринде болуп эрткен.

Спорт ниитилелдериниҢ болгаш организацияларыныҢ республика чөвүлелиниҢ юбилейлиг чылга алдаржыткан спартакиадазынын программазынын сөелгүзү чиик атлетика болур. Ынчангаш бо маргылдааныҢ соонда ниити түннел үндүрер дээрзи чугаажок.

МаргылдааныҢ баштайгы хүнде программазы херэзженнериниҢ 100 метрге чадаг чарыжы-биле эгелээн. Аңаа Хову-АксыныҢ төлээзи Литецкая биле «Спартак» спорт эки-тура ниитилелиниҢ спортчузу Филимонова олар шылгаран. Олар ийилээ дистанцияны 14,2 секундада маннашкаш, 1—2 черни үлешкеннер. Үшкү черни база-ла спартакчы Кузьмина эзлээн.

Эр улустуҢ 100 метр чарыжынга Кызылда уруглар-ныҢ спорт школазынын директору бирги разрядчы Хопров 11,4 секундада маннаан, тергиидээн. Хопровтан чүгле 0,4 секунда өзалдаан, маргылдаага хууда киришкен Осмоловский ийиги черни эзлээр аргалыг болган.

ЧерниҢ узунун үш катап тепкеш, ырадыр халыырынга спартакчы Баклыков тиилээн. ОоҢ эң ырадыр халыг бергенин көрүкчүлер сонуургап:— бир-ле кушбиле дөмей төл-дур моҢ — деп мактап-даа, хей-аът киирип-даа турганнар. Ол 14 метр 02 сантиметрни халаан. ОоҢ-биле кады маргылдажып турган Шишов (Кызыл) биле Тожу районнуҢ төлээзи Агбаан олар чүгле 2—3-күү черлерни дараалаштыр эзлээр аргалыг болганнар.

ХерэзженнериниҢ болгаш эр улустуҢ 400 метрге чарыжын көрүкчүлер онза сонуургап көргеннер. Ылангыя эр улустан Хопров («Спартак») үк дистанцияны 54,7 секундада эрткеш, кымга-даа алдырбайн, бир дугаларында маннап келген. Херэзженнерден маңаа «ДинамонуҢ» төлээзи Федяева тергиидээн.

Чиик атлетиканыҢ маргылдаазынын кол черин херэзженнериниҢ болгаш эр улустуҢ 4×100 метрге эстафетазы эзлээн. «Динамо» биле «Спартак» ниитилелериниҢ спортчуларынын аразынга болган демисел чилиг эрткен. ХерэзженнериниҢ динамочу кыстар бирги черин кымга-даа алыспайн тиилекчилер болган. А спартакчылар чүгле 1,2 секунда өзалдаан, ийиги черни алган. Эр улустуҢ эстафетазынга «Спартак» ниитилелдиҢ спортчулары шылгаран үнгеннер. Олар бодунуҢ удурланыкчылары «Динамо» командазындан 3,6 секунда мурнаан, бирги черни чаалап алган.

Эр улустуҢ чериҢ узунун халыырынга спартакчылар Баклыков биле ДенисовтуҢ аразынга болган демисел көрүкчүлерни сонуургаткан. Олар кайызы-даа юбилейлиг чылдыҢ чемпиону болур дээш дыка кысканнар. Алызындан арга-дуржулгалыг бирги разрядчы Баклыков 6 метр 61 сантиметрни халаан, тиилекчи болуп арткан. Ол 1965 чылда бодунуҢ тургускан рекордунга 38 сантиметр чедир халып шыдаваан.

Ийи хүн үргүлчүлээн чиик атлетиканыҢ маргылдаазынга Т. Ч. Норбу чүве чугаалаан, байыр чедирип, спортчу чедиишкиннерни күзээн.

Юбилейлиг чылдыҢ спартакиадазынын ниитизи-биле улуг кубогун болгаш чиик атлетиканыҢ база бир кубогун «Спартак» спорт ниитилелиниҢ төлээлериҢе тывыскан. Турасказалдыг вымпелдерни «Динамо» биле Таңды районнуҢ командаларынга берген. Чиик атлетиканыҢ маргылдаазынга тиилээн спортчуларны республиканыҢ спорт чөвүлелиниҢ мактал бижиктери-биле болгаш өртектиг чүүлдери-биле шаннаан.

Чиик атлетиканыҢ республика маргылдаазынга Өвүр, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районнарныҢ болгаш Ак-Довурак хоорайныҢ командалары киришпээнин демдеглээри чугула. А Улуг-Хем районнуҢ командазы маргылдаа эгелээриниҢ мурнунда бир хонук бурунгаар келгеш, киришпейн дедир чана бергени ында районнуҢ спорт чөвүлелиниҢ болгаш комсомол райкомунуҢ спортчулар ортузунга организастыг ажылынын четпезин херечилеп турар. Ынчангаш бо ады үнген районнар моон түннел үндүрзе чугула.

ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА: юбилейлиг чылдыҢ спартакиадазынын ниити «Спартак» командазынын киржикчилери тиилээн. Ийиги черни «Динамо», үшкү черни Таңды районнуҢ командалары алгылаан. Ынчангаш юбилейлиг чылда болуп эрткен спартакиаданыҢ түннелин үндүрүп, областын профэвилелдер чөвүлелиниҢ даргазы түннелин ёзугаар бирги черни эзлээн «Спартак» командазынын киржикчилери. **АДААНДА ЧУРУКТА:** эр улустуҢ чериҢ бедиин Агбаан (Тожу) 1 метр 55 сантиметр бедикти аажа халып чыдары.

К. АЛЕКСЕЕВ.
Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

АГИТКУЛЬТБРИГАДА

Эрзин районнуҢ Культура бажыңынын чанында чаа агиткультбригаданы тургускан. ОоҢ составында бот-тывынгыр артистер, музыкантылар, танцычылар, уран чүүлге ынакшыл-сонуургалдыг кижилер кирген.

Мал чеминиҢ белеткелиниҢ эгезинден эгелээш, ук агиткультбригада кадзэниҢ ажыл-ишчилеринче үнүп, он-он солун концертти көрүкчүлерге бараалгатканнар.

АгиткультбригаданыҢ киржикчилери Ленин аттыг, «Чаа орук», «Коммунизмче орук» колхозтарга чораннар. Ыраажылар Клара ШойжуҢ биле Бижек Комбу оларныҢ таалаҢчыг ырларын көрүкчүлер азжок адыш часкаашкыны-биле хүлээп алганнар. АгиткультбригаданыҢ лектору эш Доюндуп, баянист Оюн Мартый-оол боттарыныҢ билдингир, чидиг сөстүг лекция, беседазы-биле база эки талантызы-биле көрүкчүлериҢ ынакшылын чедип алганнар.

Ам агиткультбригада чаа концерт программазын белеткеп, тыва драматург Виктор Кек-оолдуҢ «Самбажык» деп шиизинден үзүндүү кылып турарлар. КадзэниҢ бот-тывынгыр артистери ук белеткээн чаа үзүндүзүн Совет эрге-чагырганыҢ бежен чыл оюнга турасказадып турар.

ЭКИ ЧАҢЧЫЛ

Хүн дал дүүш турда, хөөү ак-ак хадыңнарлыг, көгү-шыны хөлбелчиңнээн аърга иштинде кокпа орук-тап бар чораанларныҢ чугаазы-ла спорт дугайы турган. «Хол бөмбүүнге-даа Николай Монгуш, а баг кагарынга 18-ки партияныҢ ажылчыны эр-даа черле шыырак-тыр»— деп, белүк оолдарныҢ мурнунда чорааны, сирт кырынга үне бергеш, Таңды сыныныҢ эдээн шыпкан ногаан арга баарында Хову-Аксы суурнуҢ чамдык бажыңнары көстүп келгенде чугаалады.

— Ол-даа харын ындыг-ла-дыр, тыва хүрешке кым чыый каап үне бээр ирги, оолдар?

— Энир Маадыр-оол шүүлген болгай, ам та кайызы шүглүр. Хоочун мөге Кара-оол база кежээ-ле болдур ийин.

— Бирги разрядтыҢ мөгези Кертик-оолдуҢ аргазы-даа хөй, күш-шыдалы-даа улуг, ол бир канчаар болду — деп, бирэзи ындыг. Ам болур хүрештиҢ түннелиниҢ дугайында даап бодаашкынларны кылып, оолдар аразында маргыжып чораанар.

Хүреш эгелээн. Онагларын ажып эрткен мөгелер артса-артса, ам чүгле дөрт шыырак мөге артты. Үшү оолдарныҢ демги мактап чораан мөгелери: Хову-Аксы суурнуҢ каш дакпыр чемпиону Кара-оол, хостуг хүрешке бирги разрядчы Санчы Кертик-оол-болгаш Кыргыс Маадыр-оол. Дөрткүү эмчи Ондар. Шуптузу-ла хып дээн аныяк эрлер. А ынчалаадаа Кара-оол биле Кертик-оолдуҢ арга-дуржулгазы хөйү черле маргыш чок. Мөге салыкчылары дугаарларны туткан соонда, мөгелер-даа девип үнду. «Бо бажында девип олурар эриҢ эзт-ханы-даа бар-ладыр, алыс девириниҢ чараш деп чүвезин, ана кылыйткан эзир-ле көрбеспе, бо шынап-ла мөге кижидир, шүглүп чүү болду» деп, кырган ирей, мөгелерже улам чыырлып, мырыңай тура халып кел чазып, «аарып» олур.—«Ынчалза-даа эки тутла, Кара, шүүлбейн чораан эвес сен, адыҢ сыкпа!» деп мөгезин ол хейаът киирер-даа.

— БудуҢ, будуҢ бода, буттары кончуг эвесте!.. Ол болза Маадыр-оолдуҢ онаа Ондарны өөрүүҢ чагып турары-дыр.

Эң сөелгү салыг. РеспубликаныҢ хоочун мөгелериниҢ бирэзи Санчы Кертик-оол биле Кыргыс Маадыр-оол олар арттылар.

— Маадыр, мөгениҢ майыы кадырык, кашпатайыҢ аайлыг эвес, өде халы, буттавыт, дөгэлевит — дээшле, көрүкчүлер көлзеп, хөй кезии бут кырынга тура халыжып келди. Шынап-ла карак чивеш аразында кире халааш, Маадыр-оол онаан дүжүрүпту.

Энир чылын ортумак школа доскан аныяк мөге Кыргыс Маадыр-оол ынчалдыр Хову-Аксы суурга ийи удаа шүглүп кагды. Бо хире улуг суурга ийи улаштыр шүүлген мөге кымыл ол?

Күш-ажылчы-даа, спортчу-даа чедиишкиннер боду ала-чайгаар келбес. Маадыр-оолдуҢ спортчу оруу школадан эгелээн. Ол баштайгы үеэзинде хаакка хандыкшып, чоорту харын ийиги разрядтыҢ хаакчызы болуп, секция удуртуп, билип алган түүлдерин өөрү оолдар, уругларга кузелдин-биле дамчыдып-даа турган. БодунуҢ ажыл-ишчи болгаш спортчу арга-мергежилин бүгү тала-биле естүрүп, оларны өөрүнге хэрам чокка дамчыдары, бот-негелделин КыргыстыҢ эки мөзү-шынарларынын бирээзи. ОоҢ хаак база хол бөмбүүнүндаа маргылдааларынга тиилекчилериниҢ аразында турарын бо-ла көрүп болур.

— Мындыг спортчу чедиишкиннериниҢ чажыды чүдел, Маадыр-оол? — деп айтырарымга, ол мынчаар харыылады:

— Мээң амгы үеде улуг эвес спортчу чедиишкиннерим школага 7—8 класстан эгелээн. Кол киржип чоруурум хүреш, хаак, хол бөмбүүнден аңгыда, мен эртениҢ-не сула шимчэшкиннер, гантельдер, (хемчэлдиг көдүрер шойлар) мергежилгелер кылырынга, чиик атлетикага ынак мен. Оон ыңай тренировкаларны үргүлчү өөрүм-биле кэды чорудып, бодум олардан өөренип, билиршаам-биле оларга дузалажыр чаҢчылдыг апарганым меңээ аң-не улуг идигни бергеи.

Суур чанында ногаан чайт хадыңнарлыг арыг иштинде аяң. Хүренхүрең мага-боттуг, мөчек-мөчек шыңганнарлыг аныяк оолдар тырыкы шыйып алган хүрежип турлар. Оларга янзы-бүрү: буттаар, хоир, ылдыртыр, дозар, дөгэлээр, дөңмектээр, чаяа тудар, чаа баштаар аргаларны бажыы чолдайты таартып алган эр айтып берип турар. Ынчалдыр Маадыр-оолдуҢ бурят болгаш тыва хүрештериниҢ аргаларынга өөрүп өөредип, тренировкалап турары ол... Аныяк мөгениҢ спортчу чедиишкиннери көскуу-биле өзүп олурар дизе частырыг болбас. Кызыл хоорайга болган «Спартак» ниитилелиниҢ тыва хүреш талазы-биле маргылдаазынга ийиги черни КыргыстыҢ алганы ол өөүүшкүнүҢ бадыткалы болбас аргажок.

Маадыр-оол Кыргыс беш чылдыҢ улуг тудугларынын бирэзи «Тыва кобальт» комбинатты тудуунда электри станциязынын күүчүүн улгаттырып алгыдар бригаданыҢ кежигүү. Кылган ажылынга кызымак, эш-өөрүнге эалдек, хөй-ниити ажылынга идепкейлиин барымдаалааш, ону өөрү комсомол комитединиҢ кежигүүнге-даа сонгаанар. Маадыр-оолдуҢ күш-ажылчы база спортчу-даа сорулгалары улуг. Ажыл-ишчи, спортчу арга-дуржулгазын улам бедидериҢе, ылангыя өскелерге дуржулгазын дамчыдар эки чаҢчылынга чедиишкиннерни аңаа күзевес аргажок.

Ч. СОТПА.

ДЫШТАНЫКЧЫЛАР ЧУГААЛАП ТУР

УЛААТАЙДА

Улуг, Сиче-даа кижилер аарааңда мяап-ла эмчи дузаламчызын хереглээр. Экиртир эмнеткеннерге-даа, аарыы улуг дыка сегиксевээн кижилерге-даа эмчилер ажыктыг сүмелерни берип, оларныҢ, кан кадык болурунга дузалап турар.

ЭмчиниҢ сүмези-биле бистер ӨвүриҢ Улаатай аржаанынга эмненип дыштаныры-биле чеде берген бис. Дыштаныкчыларга таарымчалыг чер-дир дээрзин баргаш-ла эскерип кагдывыс. Аңгы-аңгы хуусаларда дыка хөй кижилер ол аржаанга кирип эмненгеш, мурнукузундан экижип алгаш чаныр турган. 320 ажыг кижи кады эмненип келдивис, «Таарышпас-тыр мен» деп сөс кымдан-даа дыңналбаан.

Тывада сураглыг Шивилиг, Шыңдазын аржаанларын оода-ла Улаатайны дег таарыштыр кылбааны хомуданчыг. Улаатай аржаанныҢ улус эмненир шоргадан черже аккан төөчүзүн маңзы-биле долгандыр кажаалап херимнээш, аскын пос-биле көжегелеп каан. Аржаан бүрүзүн ынчалдыр кылыры таарымчалыг деп бодаар мен. Ынчаар кылдыыган аржаанга кижилер эзлчег маңан тургаш, хостуг кирип алыр аргалыг. Ында он кижи чурттаар Сарыкчыгашты туткан. Аржаанга үүрмек тудуглары немей кылыр талазы-биле Өвүр райкүүском болгаш Улаатай чоогунда «Коммунизмче орук» колхозтуҢ баштаар чери чогуур хемчегленри моон сонгаардаа алыр.

Аржаанга автолавка, кино неделя-да ийи удаа кээп, дыштаныкчыларныҢ чагыларын өй-шаанда хандырып турар. Ол ышкаш, районнуҢ эмчилери лекция, беседаны номчуп берип, эмненип турарларныҢ кадыкшыл байдалын хайгаарап турар.

С. БАДЫ.

* * *

ШИВИЛИГДЕ

Буур-булан, сыын-мыйгак турлаа болган, буурул баштыг Оргу-Ыяш тайгазындан Шивилиг хем бодунуҢ эгезин алган. Билбес кижилер чүгле шивилер колдаан ыяштыг чер кылдыр бодаар магат чок. Дыт, шиви, пөш, хадыҢ, шарлан дээш Шивилигде кавдыг ыяштар чок дөр! Шивилиг байлак талазы-биле кайгамчык. ОоҢ уруунда терең оттуг чайлаглар база бар.

Бо-ла бүгү кайгамчык байлактардан республикага сургжаан Шивилиг аржаанынын дугайында чугаа номчукчуларныҢ кичэңгейин хаара тудар. Ол аржаанга чүгле республика иштинден эвес, өске-даа областардан, республикалардан хөй кижилер кээп турар. Мен база ол аржаанда алзын үеде дыштанып келдим. Аржаан кадыкшылымга эки салдарны чедирген. Ынчангаш Шивилиг аржаанынга хамаарыштыр чамдык бодалдарымны илередикседи.

Хөй кижилер барып турар-даа болза, оларга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан. Дыштанып тура көөрге замдык кижилер майгын чок кеткен болгулаар-дыр. Түр када-даа ажыглаар кылдыр серилерден чүге тудуп болбазыл? Арыгланыр Сажыңнар тудары база чугула. Аржаанга Бай-ТайганыҢ район эмнелезинин ажылдакчылары кончуг ховар кээп турар. Чамдык кижилерге аржаанга киреринин чурумун-даа айтып, сүмелеп бергей-ле. Аржаан девискээриниҢ санитар байдалы багай. Ында чоннуҢ почта харылаазы база четпес тургустунган. Чагаалар хавы садып алыр, чагаа суптар черлер чок.

Аржаан девискээринге кылдыыган тудуглар үндүрген шүүлдерни дуглап шыдавас деп чамдык шын эвес билиишкиннер ук аржаанга таарымчалыг байдалдарны тургузарынга шаптыктап турар. Шивилигге барган кижилер ук черни эмненилгенин, дыштанылганы оравы болдурарын күзеп турар. Мен орта каттыжар мен.

С. МАЙНЫ.

ӨГ-БҮЛЕ БОЛГАШ ФЕРМА

Хүн караа чылып, частыг баштайгы тыныжы, чер болганга дег, Шеми хемге база-ла чедип келген. 1963 чыл, март ай. Септелгеге ажылдап турган механизатор Иргит Күдер-оолду колхоз баштаар чериндан келдирткен.

Колхоз даргазы тургаш, кирип орган Күдер-оолче уткуй базып:

— Ийе, кел дээн кижи мен — дээш, сандайга олурарынче чалаан.

Күдер-оол ыыт чок олуруп алган.

— Сени өг-бүлең-биле кады Даштыг-Тей фермазынга ажылдадырыбиле чорудар деп шиитпирледивис. КадайыҢ школада кижи болгай, ону бис чугаалажып каан бис. Аныяк кижи фермага саанчылазын, а сен мотористээр база ферма эргелекчилээр сен. Кандыгыл моҢ?

Аныяк өг-бүле шак ынчаар фермага ажылдай берген.

Иргит Күдер-оол ам-даа ферма эргелекчизинде, а Анай — саанчылавышаан. Мынчангаш Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхозтуҢ Даштыг-Тей сүт-бараан фермазы районда эки фермаларныҢ сапында кирип турар. Ол — коммунистиг күш-ажылдыҢ фермазы.

Аныяк эргелекчиниҢ күш-ажылын үнелеп кергеш, ону 1966 чылда «Күш-ажылчы шылгарал» деп медаль-биле шаннаан.

А Иргит Анай база-ла колхоз баштаар чериниҢ болгаш партбюроонуҢ бүзүрелин бадыткан шыдаан. 1963 чылда, баштайгы саанчылаан чылында-ла ол мурнакчыларныҢ одуруунга кирген.

Анай бо юбилейлиг чылдыҢ бирги чартыында бир инекке онаштыр 828 кг сүттү саап алыр аргалыг болган. ОоҢ боду район СовединиҢ депутады.

Эрткен чылын бо ферма күрүнеге сүт дужаар планын 102 хуу, а бүдүрерин — 100 хуу күүсеткен. Ниитизи-биле ында 170 инек бар. Оларны кадарчылар Куулар Комбу, Доңгак Комбуштаар олар эки хайгааралда тургускан. Саанчылардан чартык чылда Таня Куулар 893, Иргит Анай — 828 кг сүттү саап, мурнакчылар болган — деп, ферма эргелекчизи чугаалай-дыр.

— Сүт саалдазы өзүп турар бе?

— Амгы үеде өспейн тур, чүге дээрге, бо тайга чер, сооҢ-тур. Ам кадар оттуг черже — Даштыг-Тейже көжер бис. Бо хүннерде бир инектен-не хүнде 6—7 кг сүт ап тур бис, а Даштыг-Тейге бааарывыска, хүнде 7—8 кг алырынга бүүрээр бис.

К. СҮТТҮГ-ООЛ.

—⊙—

Кадарчы — шулукчу

Маштай Кудаев — КиргизиниҢ Чүй шыныаазында «ЛенинниҢ чалыглары» колхозтуҢ эң эки малчыннарынын бирэзи. ОоҢ 20 чыл дургузунда взырап каан малы баш ашкан —11 муң ажыг хой болган. Республикада Маштай Кудаев шулукчу деп бала бир сураглыг. Совет чогаалымар эвилелиниҢ кежигүү.

«ОоҢ «ХойжуҢ боделдары» деп ушку чыныды шулук чогаалдарынын номун республиканыҢ күрүне парлалгаанынын чери ындаа чаа парлап үндүрген. Ол чаа шулуктер —дөлгөө оранныҢ чаартынганынын дугайында, чаа ажыдыралдыг, бо үениҢ кижилериниҢ дугайында чогаалыктан чугаалар. МаштайныҢ чыныды шулук чогаалдарынын ному делегейниҢ Москвага болган номдаллирине киришкен.

(ПМА).

РедакторнуҢ орлакчызы Д. О. БЕГЗИ.

Аъш-чемни арыг-шевер кылып белеткеңер!

Эрги шагда хоралыг чаҢчылдар эвээш эвес турган.

Чаш уругларны бир хар чедип чорда, кара хлеб-биле чемгерип өөредир деп чүвеге дыка хөй иелер бүзүреп турганнар. Иезин хлебти дайнап-дайнап, ону эмискикке долдур тыраан, эмиг эмер уругнуҢ аксынче суп каар чораан. Дайнаан чүвезин биче боорга-ла ажыг бээр, эмискин хирлеин бээр, оларны сээктер үглей бээр турган.

Хамык аяк-саваларын хайнып турар суг-биле, ол ышкаш ногааларны хайындырган изиг суг-биле чуур ажылды херек чок болгаш артык ажыл деп дыка хөй бажың эзлери херэзженнер ынчаар санап турган.

Ам колхозчу тараачыннар шын эвес, шак ол бүдүүлүк чаҢчылдан хосталган.

Колхозчу херэзженнериниҢ чаңгызы-даа дайнап алган чеми-биле бодунуҢ уруун чемгербес. Ам санитар культуразын калбаа-биле нептередир дугайын болгаш колхозчу бүрүү бодунуҢ амыдырал-чуртталгазынга арыг-шевериниҢ дүрүмүн күүседир дугайын чугаалажып турар.

Ол дүрүмнериниҢ аъш-чемге хамаарылталыг кол-кол үүлдери мындыг:

1. ПродуктуларныҢ үрелип-баксыраар чоруун болдурбаңар. Продуктуларны, ылаңгыя дүрген үрелип баксыраачалдарын эки ажаап кадагалаар дээш чайгы үеде боттарыңарныҢ бажыңыңарныҢ чанынга черни ханыладыр каскаш, чайын чем сугар черден кылып алыңар, ынчангаш ынаар кыш төөчүзүнде доштан тырын алыңар. Картофельди болгаш ногааларны курган болгаш серилин черлерге (шала алдынга) кадагалаңар.

2. Огородтан алгаш, чигге чиир ногааларны (огурецтер, согуналар, салаттар, морковькалар, репалар болгаш өскелериндаа) чиириниҢ мурнунда хайындырган суг-биле чуп кааптыңар. Оон соонда хайнып турар сугнуҢ саарынга каксыптыңар. Ногаа тарыыр черниҢ хөрзүнүнде хыл курттарныҢ чуургалары болгаш янзы-бүрү бактериялар-микробтар эвээш эвес бар болур деп чүвени кажан-даа утпаңар.

3. Хлеб, далган, крупа, саржагны сээктерден, тараканнардан, күскелерден болгаш крыстардан камгалалдыг, курган черлерге тургузуңар.

4. Продуктуларга дээш, оон чемни кылырыныҢ мурнунда, холуңарны саваныыт чылыг суг-биле эки чуңар, хирлиг холда айыылдыг аарыгларны өскүдер микробтар эвээш эвес турар деп чүвени утпаңар.

5. Чемни белеткеп тургаш, арыг-шевернни сагыңар: ону эки сивирип тургаш, чуп каан чем кылыр столга белеткеңер; продуктуларны арыг бижек-биле кезиңер. Чем кылыр черни болгаш чем каан чиир саваларны, ол ышкаш шопулакты, сереэлерни изиг суг-биле чуңар.

6. Чаңгыс савадан чем чивеңер; өг-бүленниҢ кежигүн бүрүү тус-тус аяк, таваккa чем чиир ужурлуг.

7. Холдарыңарны чунуп албайн тургаш, хирлиг хеп-биле чемнерни столга кажан-даа олурбаңар: чемненир мурнунда холдарыңарны саваңнап эки чуңар (холдарны көөрге арыг-даа болза), ынчаарга дыка хирлени берген хевиңерни ужулгаш, арыг хептен кедиңер.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КИНО

АВГУСТ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Илбичи ортулуу» 10, 12, «Черлик ары чигири» 2, 4, 5.55, 7.50, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Олар баштайгылар болганнар» 3, 7, «Жажда» 5, 9 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА»: «Фантомас» 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Зоя» 11.30, 1.30, «Византий садыгжыныҢ хөреңгизи» 3.30, 5.30, 7.30 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «БуротинонуҢ ужуралдары» 1, «АвантюристиҢ үүлгедиглери» 3, 7, 9 шактарда.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ АВТООРУК ТУДУГ БОЛГАШ СЕПТЕЛГЕ ЭРГЕЛЕЛИ

1967-1968 өөредилге чылында чурттуҢ дээди өөредилге черлеринге өөренип киреринин экзаменнерин дужааган, ынчалза-даа хүлээп алдынмаан, тыва националдыг өөреникчилерни автоорук техникумнарынче чорудар аргалыг. Күзелдиг кижилер чугаалажыышкынга келирде, азы тайылбыр алырда, Кызыл хоорайда Суворов кудумчузунуҢ №43 бажыңга, эртенгинин 9 шактан кежээкинин 5 шакка чедир үеде келир.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл. Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: РедакторнуҢ 24-63, редакторнуҢ орлакчыларынын 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарынын 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, кадзэ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кадзэ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниҢ 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар

Тыва АССР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ чанында Парлаалга эргелелиниҢ типографиязы. (Кызыл Шетинкин—Кравченко кудумчузу, 1.).

Солун неделяда алды катап үнер

ТС—00572.